ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года | №89 (4447) СУБОТА, 5 лістапада 1994 года | Кошт па падпісцы — 16 руб., у розніцу — 60 руб.

Нацыянальная педагагічная рада: абмяркоўваем стратэгію рэфармавання адукацыйнай сістэмы

ПРЫЯРЫТЭТ ЗАМАЦАВАЦЬ ЗАКОНАМ

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы, вынесеная Міністэрствам адукацыі і навукі на абмеркаванне педагагічнай грамадскасцю ("Настаўніцкая газета" за 26 кастрычніка), адлюстроўвае патрэбнасці грамадства, сённяшняга дня. Ухіленне перагрузкі вучняў за кошт павелічэння тэрміну навучання ў школе — пазітыўны працэс. Пераход да дыферэнцыявана-варыятыўнай сістэмы адукацыі стварае ўмовы для задавальнення запытаў кожнага вучня. Рэалізацыя стратэгіі патрабуе вырашэння ў першую чаргу матэрыяльна-забеспячэнскіх праблем. Што я маю на ўвазе?

Увядзенне дадатковага года навучання, а значыць, яшчэ адной паралелі ў школах, запатрабуе дадатковых класных пакояў. У Гомельскай вобласці, напрыклад, з 767 школ 231 працуе ў дзве змены, а дзве школы — у 3 змены.

Ажыццяўляць дыферэнцыяцыю на другой і трэцяй ступенях у поўнай меры магчыма таксама ва ўмовах адназменных заняткаў. Таму для практычнай рэалізацыі стратэгіі неабходна расшырыць сетку школ.

Пераход да сістэмы дыферэнцыяванага навучання вымагае стварэння новага навучальна-метадычнага комплексу. Сённяшні вопыт (амаль поўная адсутнасць навукова-метадычнага комплексу для профільнага навучання і паглыбленага вывучэння прадметаў) паказвае, што дэкларавацъ ідэю без папярэдняй падрыхтоўкі няма сэнсу. Трэба сур'ёзна прапрацаваць і праблему дыферэнцыяцыі ў сельскай малакамплектнай школе.

Для стварэння неабходных умоў па авалоданні як новым зместам адукацыі, так і метадамі работы ва ўмовах дыферэнцыяванага навучання неабходна рэфармаваць і рэарганізаваць сістэму падрыхтоўкі кадраў.

Думаю, што ў сістэме нацыянальнай адукацыі трэба вызначыць ролю дашкольнага выхавання і адукацыі. Неабгрунтавана скарочаны тэрміны знаходжання дзяцей у дашкольнай установе — з трох да шасці гадоў. Адмаўляцца ад груп малодшага дашкольнага ўзросту ў сённяшніх сацыяльных умовах, на мой погляд, не варта.

Галоўнае, што забяспечыць рэалізацыю стратэгічных напрамкаў рэформы — заканадаўчае замацаванне прыярытэтнага развіцця сістэмы адукацыі.

Міхаіл КОБРЫНСКІ,
начальнік упраўлення адукацыі Гомельскага аблвыканкама, кандыдат педагагічных навук.

ДАВАЙЦЕ СПЯШАЦЦА МАРУДНА

Матэрыял аб перспектыўных, стратэгічных напрамках школьнай рэформы, змешчаны ў "Настаўніцкай газеце" 26 кастрычніка, без сумнення, атрымае вялікі рэзананс у масах педагагічнай грамадскасці краіны. Закладзеныя ў ім накірункі і змест сваёй нацэленасцю і сэнсам закранулі мяне і як дырэктара школы, і як бацьку дваіх дзяцей.

Між тым, хочацца, думаю, дзеля карысці справы, выказаць і некаторыя свае, ды і не толькі, перасцярогі і сумненні, звярнуць увагу на "падводныя камяні", якія могуць перагароджваць плынь руху рэформаў.

Так, слабая сацыяльная абароненасць галоўных праваднікоў рэформы — настаўнікаў, кіраўнікоў педагагічных калектываў — скоўвае і прыгнятае ўсіх нас без выключэння, у большай ці меншай ступені. Пра гэта гаворана і перагаворана на ўсіх узроўнях многа. Адсюль і нявер'е значнай часткі настаўніцтва ва ўласныя сілы, што, несумненна, з'явіцца адной з перашкод на шляху рэформаў.

З другога боку, слабая прававая абарона нашай прафесійнай дзейнасці. Нягледзячы на мноства апублікаваных нарматыўных дакументаў, прыкладных палажэнняў і інструкцый, якія самі па сабе таксама маюць пэўныя недахопы, іх выкананне вельмі часта наогул ігнаруецца. Возьмем сённяшнюю перагрузку школы непрадугледжанай пісьмовай справаздачнасцю. Побач з тым, не толькі знікла, а наадварот, павялічваецца доля ненарміраванай і, натуральна, неаплочваемай працы педагогаў.

Адсутнасць на практыцы ў нашай нацыянальнай школе значнай часткі перададзеных быццам бы ёй правоў у прыняцці самастойных рашэнняў перашкаджае рэфармаванню таксама. Ці ж гэта не факт, што нават у сталіцы дзяржавы, Мінску, можна пералічыць па пальцах тыя школы, якія перайшлі на фінансава-гаспадарчую самастойнасць. А як з гэтым у абласных цэнтрах, і тым больш — у раённых? Напрыклад, у Гомелі такой школы няма ніводнай. І прычына не толькі і не столькі ў нежаданні браць на сябе адказнасць. Ці ж змогуць усе школы пераключыцца на навучанне ў 11 — 12 класах? Частка школ вымушана будзеператварыцца ў няпоўныя, што пацягне за сабой перагляд змяншэння нагрузкі настаўнікаў. А калі так, то ўстануць і непазбежныя праблемы пераводу іх з адной школы ў другую, скарачэння штатаў і інш. А гэта, скажам адназначна, пытанні занадта ўжо балючыя.

Асабіста мне больш за ўсё падабаецца прапанаваная схема такой канструкцыі агульнаадукацыйнай школы, як: 6+4+2. Аднак бярэ сумненне — ці будзе мець заўтрашняя школа магчымасць самастойнага выбару схемы навучання? Больш таго, насцярожвае і тое, што ў многіх школах заняткі вядуцца ў дзве змены, і тут жа прапануецца павелічэнне працягласці навучання на год, што і паслужыць прытоку дадатковай масы вучняў у наяўныя сцесненыя "вытворчыя" плошчы школ.

Я перакананы, што галоўная небяспека тоіцца ў залішняй спешцы. Рэформа — гэта працэс не рэвалюцыйны, а эвалюцыйны. Дык давайце падступацца да яе абдумана, на аснове сапраўды навуковага аналізу ўсіх спадарожных фактараў, і ў першую чаргу — падлічыўшы ўсе фінансавыя затраты, што дасць магчымасць яшчэ ў пачатку прадбачыць перспектыву.

Валерый ГЛАДКОЎ,
дырэктар школы №191 Мінска.

ПРЫ АДНОЙ ВЕЛЬМІ ВАЖНАЙ УМОВЕ

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы, распрацаваная Міністэрствам адукацыі і навукі, накіравана, перш-наперш, на інтэграцыю ў еўрапейскую адукацыйную прастору, што, на мой погляд, вельмі важна і своечасова. Аб гэтым сведчыць і пераход агульнаадукацыйнай школы на 12-гадовы тэрмін навучання, стварэнне новых тыпаў прафесійна-тэхнічных і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і шматузроўневасці ў вышэйшай школе.

Асноўныя напрамкі рэфармавання адукацыі павінны ўлічваць рэаліі сучаснага грамадскага жыцця і ў адпаведнасці з гэтымі рэаліямі самі набываць новы змест і накіраванасць.

І тут сапраўды неабходна стварэнне новых адукацыйных тэхналогій, праграм навучання, іншых падручнікаў і дапаможнікаў.

Як вызначана ў стратэгіі школа першай ступені (6—10 гадоў, 1—4 класы) — засваенне асноў граматнасці, фарміраванне першасных уяўленняў аб навакольным свеце, авалоданне сродкамі і метадамі навучальнай дзейнасці. Я не бачу ў гэтым раздзеле ніводнага слова, што датычылася б экалагічнай адукацыі дзяцей. І гэта ў той час, калі на ўзроўні дзяржаўных органаў ідзе сур'ёзная распрацоўка праграмы па экалагічнай адукацыі ўсяго насельніцтва Беларусі.

У школе другой ступені (10—16 гадоў, 5—10 класы) на апошнім этапе (8—10 класы) мяркуецца паступова ўводзіць элементы дыферэнцыяцыі па змесце навучання, ствараць профільныя класы і класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў. На мой погляд, менавіта сёння вельмі складана звычайнай агульнаадукацыйнай школе знайсці спецыялістаў - педагогаў для выкладання ў профільных класах. Эканамічная сітуацыя склалася такая, што больш паловы настаўнікаў - мужчын апошнім часам пакінулі школу і пайшлі працаваць у камерцыйныя структуры. Школа зараз не ў стане даць пэўную прафесію вучню.

На трэцяй ступені навучанне будзе дыферэнцыяваным, базавы кампанент зместу адукацыі не перавысіць 60 працэнтаў. Лічу, што лічба 60 працэнтаў базавага кампанента занадта вялікая для школы трэцяй ступені. Бо менавіта другая ступень навучання павінна даць асноўную базавую адукацыю.

Стратэгія рэфармавання адукацыйнай сістэмы мае права на ажыццяўленне пры адной, але, на мой погляд, вельмі важнай умове: неабходны перагляд бюджэтных сродкаў на 2—3 гады наперад, што выдзяляюцца на сістэму адукацыі. Калі яны, гэтыя сродкі, будуць хаця б вытрыманы ў межах, вызначаных Законам аб адукацыі.

Сяргей АДЗІНЦОЎ,
настаўнік гімназіі №199 Мінска.

ВЫШЭЙ КРОКВЫ, ЦЕСЛЯРЫ!

Умовы жыцця змяніліся, з'явілася больш ступеняў свабоды, жыццё набыло жорсткасць і прагматызм — і, безумоўна, "савецкая" школа, якая добра адпавядала мінуламу планава-акрэсленаму спосабу існавання, зараз усё часцей "выстрэльвае ўхаластую".

Мы назіраем гэта на фактах, калі адразу пасля школы ці вучылішча, ці пасля ВНУ чалавек робіцца беспрацоўным. Або калі чалавек, скончыўшы школу і нават ВНУ, дзе на працягу многіх год вывучаў замежную мову — ідзе на трохмесячныя платныя курсы той жа мовы. Старая школа не ўлічвае канкрэтную рэальнасць, а працуе быццам з адставаннем "па фазе" ў часе.

Таму, безумоўна, рэформа патрэбна. Умовы жыцця — гэта асноўны заказчык нашай адукацыі. Але мы не павінны забывацца, што адукацыя не проста служка "рэалій", яна і фарміруе "рэаліі" — праз фармаванне чалавека. Не можа, скажам, не насцярожваць, калі гуманітарызацыя часам разумеецца амаль што толькі як навучанне замежным мовам. Адукацыя "на злобу дня" — гэта ўжо не адукацыя, гэта ўжо нешта іншае. "Вышэй кроквы, цесляры!" — заклікаў бы я словамі Сэлінджэра тых, хто прыступае да адказнай справы стварэння будынка нацыянальнай адукацыі.

Больш таго, мы бяром усё большую адказнасць за фарміраванне чалавека, пашыраем выхаваўча-адукацыйны кантроль за асобай да 18 год, да ўзросту не толькі яго псіхічнай, але і грамадскай сталасці. У сацыяльным плане — гэта зручна. Асабліва ў цяперашні крызісны перыяд. Але гэта — і новая роля адукацыі ў жыцці чалавека, больш высокая ступень адказнасці ўсёй адукацыйнай сістэмы, калі хочаце, яе новы грамадскі статус.

Прызнаюся шчыра, я ўжо баюся "мод" у сістэме адукацыі. Колькі іх было! Мяркую, што гаворка аб рэформе адукацыйнай сістэмы — не дзеля размоў, не дзеля гульні ў новую хвалю.

Жыццё пераконвае, што любыя пераўтварэнні ў адукацыйнай сістэме — нішто без матэрыяльнага забеспячэння, без сур'ёзных фінансавых укладанняў.

Калі новыя захады ў адукацыі змогуць вырашыць гэтыя праблемы, то будзе выдатна. Значыць за вырашэнне хаця б цяперашніх натуральных праблем забеспячэння школ палівам, падручнікамі, харчаваннем і своечасовай нармальнай зарплатай — нам тым больш баяцца не трэба. А гэта вельмі ўсцешна.

Ірына БОНДАРАВА,
бібліятэкар 11-й школы Магілёва.

НГ-іНФАРМ

КОРАТКА

Міністр адукацыі і навукі Васіль Стражаў правёў сустрэчы ў Віцебску з педагагічнай грамадскасцю і кіраўніцтвам горада. Абмяркоўваліся праблемы рэформы адукацыі.

* * *

Другое пасяджэнне беларуска-польскай камісіі па адукацыі нацыянальных меншасцяў адбылося ў Польшчы. Беларускую дэлегацыю ўзначальваў начальнік упраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі і навукі Мікалай Фяськоў. Па выніках перамоў падпісаны пратакол паміж Міністэрствам адукацыі і навукі Беларусі і Міністэрствам адукацыі Польшчы.

* * *

У Бруселі ў Еўрапейскай камісіі створаны фонд адукацыі. Адным з чатырох выканаўчых дырэктараў фонду выбраны прадстаўнік Беларусі — дырэктар інстытута прафесійнай адукацыі Аркадзь Шкляр.

* * *

Нарада па праблемах рэформы прафесійнай адукацыі ў адпаведнасці з праектам Закона аб прафесійнай адукацыі адбылася ў мінулы панядзелак у Мінску.

Міністру адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь прафесару Васілю СТРАЖАВУ

Паважаны калега!

Прыміце мае сардэчныя віншаванні з прычыны прызначэння Вас міністрам адукацыі і навукі. Дазвольце пажадаць Вам поспехаў і творчых сіл у выкананні новых для Вас задач, якія ў выніку разнастайнасці працэсаў перабудовы ў Вашай краіне не з'яўляюцца простымі.

На вашай ранейшай пасадзе намесніка міністра Вы ўжо ўнеслі значны ўклад у арганізацыю і развіццё існуючага супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі, асабліва ў галіне вышэйшай і прафесійнай адукацыі. Я хацеў бы выказаць сваю ўпэўненасць у тым, што і надалей наша супрацоўніцтва будзе развівацца паспяхова. Дазвольце запэўніць Вас, што Федэральнае міністэрства адукацыі і навукі Германіі будзе падтрымліваць Вашы намаганні і ў будучым.

З сяброўскім прывітаннем прафесар др. Карл-Ханс Лэрман.

ДЗЕЛАВАЯ ГУЛЬНЯ

Міністэрства адукацыі і навукі, агенцтва гуманітарных тэхналогій, Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі і інстытут прафесійнай адукацыі правялі 29 кастрычніка дзелавую гульню "Развіццё сістэмы школьнай адукацыі: стан і перспектывы".

Удзельнікі дзелавой гульні — адказныя работнікі Міністэрства адукацыі і навукі, работнікі сістэмы павышэння кваліфікацыі, навукі, кіраўнікі мясцовых органаў і ўстаноў адукацыі, прадстаўнікі педагагічных выданняў — аналізавалі сучасны стан сістэмы школьнай адукацыі, вялі дыскусіі па асноўных адукацыйных праблемах, дзяліліся думкамі аб рамках і арыенцірах канцэпцыі развіцця сістэмы школьнай адукацыі.

У дзелавой гульні бралі ўдзел міністр адукацыі і навукі Васіль Стражаў і першы намеснік міністра Генадзь Пятроўскі.

У ДУХУ МІРУ, ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА І ДЭМАКРАТЫІ

МІНІСТР АДУКАЦЫІ І НАВУКІ ВАСІЛЬ СТРАЖАЎ ПРЫНЯЎ УДЗЕЛ У 44-Й СЕСІІ МІЖНАРОДНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ ПА АДУКАЦЫІ

На пачатку кастрычніка ў Жэневе (Швейцарыя) прайшла 44-я сесія Міжнароднай канферэнцыі па адукацыі на тэму "Вынікі і перспектывы адукацыі ў духу міжнароднага ўзаемаразумення", арганізаваная Міжнародным бюро асветы ЮНЕСКО — найбуйнейшым форумам сусветнай адукацыйнай прасторы. У канферэнцыі ўзялі ўдзел дэлегацыі 128 краін-членаў ЮНЕСКО, 9 урадавых, 22 няўрадавыя арганізацыі. Сусветны банк рэканструкцый і развіцця, Арганізацыя эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця. 76 дэлегацый краін-членаў ЮНЕСКО ўзначальвалі міністры адукацыі. Дэлегацыю Рэспублікі Беларусь узначальваў міністр адукацыі і навукі прафесар Васіль Стражаў.

Тэматыка канферэнцыі абумоўлена тым, што на парозе XXI стагоддзя ствараюцца спрыяльныя ўмовы для міру, павагі да правоў чалавека, дэмакратыі і развіцця, але ў гэты ж час сусвет сутыкаецца з сур'ёзнымі праблемамі, што звязаны з ростам насілля, ксенафобіі і нецярпімасці. Зараз відавочна адчуваюцца такія трывожныя сімптомы. 44 сесія МКА паказала, што адукацыя можа і павінна рашучым чынам садзейнічаць стрымліванню гэтых адмоўных тэндэнцый шляхам збалансаванага развіцця інтэлектуальнага і маральнага патэнцыялу моладзі, жанчын і мужчын, арыентуючы іх на выпрацоўку актыўнай жыццёвай пазіцыі і канкрэтных дзеянняў. Такім чынам, міжнародны форум унёс арганічны ўклад у ажыццяўленне мерапрыемстваў, прысвечаных Міжнароднаму году цярпімасці, абвешчаным ААН (1995г.).

Правядзенне канферэнцыі супала з дваццатай гадавінай прыняцця Генеральнай канферэнцыяй ЮНЕСКО Рэкамендацый (1974г.) аб выхаванні духу міжнароднага ўзаемаразумення, супрацоўніцтва і міру, павагі да правоў чалавека.

Канферэнцыя пачалася з нарады Камітэта ўрадавых экспертаў па разгляду пытанняў, што датычаць Рэкамендацыі 1974 г. і праекта Комплексных рамак дзеянняў. Старшынёю Бюро Камітэта ўрадавых экспертаў выбраны намеснік старшыні Камісіі Францыі па справах ЮНЕСКО І.Брунсвік, віцэ-старшынёй ад другой групы краін рэгіёна Усходняй Еўропы член дэлегацыі Рэспублікі Беларусь Дзмітрый Шэметаў.

(Заканчэнне на 2-й стар.)

Хоць школьныя канікулы і не для настаўнікаў, у Вас цяпер, згадзіцеся, крыху больш вольнага часу. Так што можаце зрабіць сабе ў гэтыя дні падарунак да Новага года — выпісаць "Настаўніцкую газету".

Падпісны кошт на 6 месяцаў — 4.680 рублёў, на тры месяцы — 2.340 рублёў.

Ф. СП-1

Міністэрства сувязі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63867 (індэкс выдання)

«Настаўніцкая газета» Колькасць камплектаў

на 199 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

ПВ | месца | літар

на газету 63867 (індэкс выдання)

«Настаўніцкая газета»

Кошт	падпіскі	руб. кап.	Колькасць камплектаў	
	пераадрасоўкі	руб. кап.		

на 199 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

НГ-іНФАРМ

ЗВАНОК З НАГОДЫ

ПРЫСВЕЧАНА АЙЧЫНЕ

Як паведаміла па тэлефоне намеснік дырэктара Жлобінскага ПТВ №143 Надзея Уладзіміраўна Пазнякова, у іх толькі што завяршыўся месячнік беларускай пісьменнасці і друку. У яго рамках адбылося шэраг нетрадыцыйных і захапляльных імпрэз.

Удзельнікамі падзеі сталі навучэнцы ўсіх курсаў. Падлеткі старанна рыхтавалі рэфераты, малявалі плакаты, вучылі вершы і песні. Усе работы былі прысвечаны роднай Беларусі, яе гісторыі і Адраджэнню. Гасцямі акцыі сталі пісьменнікі, паэты, мастакі, а таксама выпускнікі вучылішча, прадстаўнікі базавых прадпрыемстваў, гарана.
У гэтыя дні папоўніўся новымі экспанатамі этнаграфічны музей вучылішча. Арганізавала і вяла месячнік выкладчык роднай мовы і літаратуры Людміла Уладзіміраўна Мароз.

Цікавых навін з жыцця прафтэхустаноў чакае загадчык аддзела прафтэхадукацыі Ала КЛЮЙКО па тэл. 36-44-25. Званіце, калі ласка!

СЕМІНАРЫ

ПЛЫНЬ БЕСПЕРАПЫННАСЦІ

"Сістэма бесперапыннай прафесійнай адукацыі як умова рэалізацыі гуманістычных падыходаў да станаўлення асобы" — рэспубліканскі семінар-нарада на такую тэму адбыўся ў Мінску. Яго ўдзельнікамі сталі прадстаўнікі Міністэрства адукацыі і навукі, Рэспубліканскага інстытута прафесійнай адукацыі, упраўлення адукацыі Мінскага гарвыканкама, а таксама дырэктары ўстаноў новага тыпу сталіцы і іншых гарадоў краіны.

На сучасным этапе развіцця прафесійнай адукацыі Беларусі характэрнай яе рысай стала шматузроўневасць і шматступеньчатасць. Таму праблемам станаўлення бесперапыннай прафесійнай адукацыі, стварэнню ўмоў для яе развіцця, абагульненню набытага вопыту і аналізу сённяшняга становішча прафесійнай адукацыі прысвяцілі свае выступленні А.Шкляр, рэктар РІПА, Э.Каліцкі, прарэктар гэтай жа установы, М.Ільін, намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Мінгарвыканкама.

Установамі новага тыпу ў сістэме бесперапыннай прафесійнай адукацыі з'яўляюцца вышэйшыя прафесійныя і вышэйшыя тэхнічныя вучылішчы, аб рабоце якіх ішла далейшая размова.

Пра новыя падыходы ў арганізацыі выхаваўчага працэсу і яго ролю ў павышэнні якасці прафесійнай падрыхтоўкі навучэнцаў расказаў дырэктар ВПВ чыгуначнага транспарту Г.Сяркуцьеў. Толькі пачало працаваць у новым статусе і ВПВ лёгкай прамысловасці. Яго дырэктар П.Ясюкевіч пацвердзіў неабходнасць двухступеньчатай падрыхтоўкі кадраў у лёгкай прамысловасці, расказаў аб умовах яе забеспячэння ў вучылішчы.

Удзельнікі семінара пазнаёміліся з работай ВПВ сферы абслугоўвання, ВПВ будаўнікоў, ПТВ №13 швейнікаў, дзе наведалі майстэрні і кабінеты, прагледзелі навучальныя планы і праграмы, абмяняліся думкамі аб далейшай рабоце.

Дырэктар ПТВ № 13 Т.Расўская пазнаёміла з асаблівасцямі арганізацыі навучальна-выхаваўчага працэсу ў эксперыментальнай групе, якая ўпершыню скамплектавана з выпускнікоў рэальных класаў школ Мінска.

Інтэграцыі працоўнага навучання і прафесійна-тэхнічнай адукацыі была прысвечана размова ўдзельнікаў семінара з калектывам Цэнтра прафесійнай адукацыі Партызанскага раёна сталіцы.

Ала КЛЮЙКО.

У духу міру, правоў чалавека і дэмакратыі

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

Афіцыйнае адкрыццё канферэнцыі адбылося 5 кастрычніка ў Міжнародны дзень настаўніка з выступлення Генеральнага дырэктара ЮНЕСКО Ф.Маёра. Старшынстваваў на канферэнцыі міністр адукацыі, моладзі і спорту Чэшскай Рэспублікі І.Піліп.

Тэматыка пленарных пасяджэнняў была наступнай: "Да культуры свету, правоў чалавека і дэмакратыі праз адукацыю для ўсіх", "Адукацыя для ўзаемаразумення і цярпімасці", "Адукацыя ў XXI стагоддзі". У рамках канферэнцыі праводзіліся "круглыя сталы": "Адукацыя, узаемаразуменне, цярпімасць і роля рэлігій", "Роля сродкаў масавай інфармацыі для міжнароднага ўзаемаразумення", "Выкладанне правоў чалавека ў школе", "Навучанне замежным мовам — фактар міжнароднага ўзаемаразумення", "Праект асацыяваных школ ЮНЕСКО", "Глабалізацыя эканомікі і развіццё адукацыі".

На пленарным пасяджэнні, прысвечаным адукацыі ў XXI стагоддзі, выступіў міністр адукацыі і навукі прафесар Васіль Стражаў. Ён адзначыў, што XXI стагоддзе прынясе змены ў арганізацыю і змест навучальнага працэсу, што любая нацыянальная сістэма адукацыі адлюстроўвае менталітэт нацыі і вельмі важна выдзеліць тыя фундаментальныя складаючыя, якія маюць пераважнае значэнне для рэформы нацыянальнай адукацыйнай сістэмы.

Далей слушна канстатавалася пра неабходнасць выдзялення трох адукацыйных праблем: стварэнне эфектыўнай сістэмы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі настаўнікаў; адшукванне эфектыўных мадэляў пачатковай школы, вызначэнне стандартаў адукацыі. Сумеснае вырашэнне гэтых трох праблем, на думку міністра, з'яўляецца ключавым момантам для ўваходу ў XXI стагоддзе з эфектыўнай сістэмай адукацыі.

Выступленне міністра адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь выклікала вялікую цікавасць удзельнікаў Канферэнцыі і Старшыні камісіі ЮНЕСКО "Адукацыя ў XXI стагоддзі" Ж.Дэлора. Па просьбе Сакратарыята Канферэнцыі выступленне кіраўніка дэлегацыі Рэспублікі Беларусь распаўсюджана сярод удзельнікаў.

На апошнім пленарным пасяджэнні Камітэт урадавых экспертаў падаў праект рэзалюцыі, дэкларацыі 44-й сесіі і праект комплексных дзеянняў па выхаванні ў духу міру, правоў чалавека і дэмакратыі, што былі прыняты канферэнцыяй.

У час праходжання канферэнцыі Генеральны дырэктар ЮНЕСКО Ф. Маёр прыняў міністра адукацыі і навукі Беларусі Васіля Стражава. Абмеркаваны пытанні адукацыйных і навуковых кантактаў з установамі ЮНЕСКО і іх рэалізацыі ў сумесных праектах, правядзення канферэнцыі па рэформах сярэдняй адукацыі для краін у пераходны перыяд. Кіраўнік беларускай дэлегацыі выказаў падзяку Генеральнаму дырэктару ЮНЕСКО Ф.Маёру за ажыццяўленне праекта "ЮНЕСКО—Чарнобыль".

У Жэневе адбыліся сустрэчы В.Стражава з прэзідэнтам Сусветнай арганізацыі інтэлектуальнай уласнасці А.Бокшам, з кіраўніцтвам Еўрапейскага універсітэта. Наш міністр наведаў Жэнеўскі універсітэт. Вынікам правядзення перамоў і сустрэч стане далейшае развіццё кантактаў у сферы навукі і адукацыі з Рэспублікай Беларусь.

Віктар ІЎЧАНКАЎ.

ВЫСТУПЛЕННЕ

МІНІСТРА АДУКАЦЫІ І НАВУКІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПРАФЕСАРА ВАСІЛЯ СТРАЖАВА НА 44-Й СЕСІІ МІЖНАРОДНАЙ КАНФЕРЭНЦЫІ ПА АДУКАЦЫІ ПА ПРАБЛЕМЕ "АДУКАЦЫЯ ДЛЯ XXI СТАГОДДЗЯ"

Жэнева, 7 кастрычніка 1994 года.

Дамы і паны, калегі!

Усе мы, паасобку і разам, шукаем адказ на пытанне, якая сістэма адукацыі будзе ў найлепшай ступені адлюстроўваць асаблівасці XXI стагоддзя. Вучань у школе ўсё больш нагадвае чалавека ў лодцы ў бушуючым моры, свеце інфармацыі. І ў той жа час відавочна, што рэвалюцыя ў адукацыі магчыма толькі эвалюцыйным шляхам. Відавочна, што XXI стагоддзе прынясе змены ў арганізацыю і змест навучальнага працэсу, у методыку выкладання. Але вельмі важна правільна вызначыць адпраўны пункт руху ў бок гэтых змен і намеціць правільныя арыенціры на гэтым шляху.

Не выклікае таксама сумненняў, што нацыянальная сістэма адукацыі, у яўнай або няяўнай форме, адлюстроўвае менталітэт нацыі. І таму вельмі важна выдзеліць тыя фундаментальныя праблемы, якія маюць вызначальнае значэнне для рэформы любой нацыянальнай адукацыйнай сістэмы.

Мне ўяўляецца неабходным выдзяленне трох такіх адукацыйных праблем. Гэта, папершае, стварэнне эфектыўнай сістэмы падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі настаўнікаў.

Сапраўды, аналіз папярэдняга вопыту, назапашанага ў сістэме адукацыі, сведчыць аб тым, што вызначальнае значэнне для працэсу навучання і выхавання вучня мела, мае і будзе мець асоба настаўніка, адпаведнасць яго падрыхтоўкі сучасным патрабаванням, яго здольнасць выхаваць свабодалюбівую і творчую асобу, якая б валодала не толькі пачуццём уласнай годнасці, але і паважала правы іншага чалавека не па прымусу, а па перакананні.

Другая праблема, вырашэнне якой жыццёва важна, гэта пошук эфектыўнай мадэлі пачатковай школы, якая вырашае разам задачу навучання і выхавання ў рамках правільна выбранай арганізацыі навучальнага працэсу, яго формы і зместу.

Пачатковая школа — гэта не толькі вызначальны ген сістэмы адукацыі, гэта і ў многім рашаючая ступень у фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці ў асобы.

І, нарэшце, трэцяя праблема — вызначэнне стандартаў адукацыі.

Яе вырашэнне дае магчымасць кіраваць інфармацыйным патокам, правільна вызначаць змест адукацыі на кожным з этапаў навучання.

Паважаныя калегі,

я добра ўсведамляю, што самі па сабе гэтыя праблемы не новыя, і ў пэўным сэнсе яны вечныя, як вечная наша Прырода, але сутнасць у тым, што выдзяленне менавіта гэтых праблем, менавіта іх абмеркаванне і менавіта іх сумеснае вырашэнне — і хацеў бы выдзеліць апошняе сцвярджэнне — сумеснае вырашэнне гэтых трох праблем і ўяўляюцца мне ключавым момантам для ўваходжання ў XXI стагоддзе з эфектыўнай сістэмай адукацыі.

Усё вышэйсказанае вызначае і канкрэтную прапанову па першачарговай задачы: даследаванне і вырашэнне праблемы падрыхтоўкі настаўнікаў для пачатковай школы пры вызначэнні стандартаў адукацыі для данага этапа навучання.

Зразумела, кожная краіна, прадстаўнікі сістэмы адукацыі якой прысутнічаюць на гэтай канферэнцыі, можа самастойна вырашыць, раней або пазней, і гэтую, і іншыя праблемы. Але ўсе мы добра разумеем, што трэба вырашыць раней, трэба вырашыць якасна і трэба вырашыць аптымальна. А ўсё разам гэта магчыма толькі пры аб'яднанні нашых намаганняў у рамках міжнароднага супрацоўніцтва, у рамках праграмы "Адукацыі для XXI стагоддзя" пад эгідай ЮНЕСКО.

Паважаныя дамы і паны,

мой унук праз два гады пойдзе вучыцца ў пачатковую школу, і мае калегі жартуюць, што, гаворачы аб пачатковай школе, я маю і асабістыя інтарэсы.

Так, гэта так, думаючы аб XXI стагоддзі, я думаю і аб будучым свайго ўнука, але я думаю і аб будучым усіх дзяцей, якія, прыйшоўшы сёння ў школу, і ў XXI стагоддзі будуць заставацца ў яе сценах. А аб тым, што ўзнятая праблема зусім не простая і яе вырашэнне далёка не відавочнае, гаворыць і выступленне на гэтай канферэнцыі міністра адукацыі і культуры Францыі, у якім ён, у прыватнасці, упамянуў аб увядзенні з 7 гадоў навучання ва ўсіх школах замежнай мове. Але ж гэта — вельмі важнае рашэнне, прама звязанае са змяненнем у Францыі стандарту адукацыі, які можа пацягнуць за сабой вынікі, далёка на перспектыву. Вітаючы гэта новаўвядзенне, а ў нас у краіне ёсць вопыт у яго вырашэнні, якое, на мой погляд, можа мець пры правільнай методыцы навучання велізарнае значэнне для выхавання ў маленькіх грамадзянах Францыі, і не толькі ў маленькіх грамадзян Францыі, пачуцця далучанасці і павагі да акаляючага іх велізарнага свету нацый і культур, я звяртаю вашу ўвагу на тое, якая няпростая праблема стандарту адукацыі ўжо ў пачатковай школе і якая яна для сістэмы адукацыі ў цэлым.

Дамы і паны,

мая родная краіна Беларусь, адносна невялікая ўсходне-славянская дзяржава з 10-мільённым насельніцтвам, размешчаная амаль у геаграфічным цэнтры Еўропы, пачала свой шлях у будучыню, які, мы разумеем, будзе нялёгкім і на якім нас чакаюць не толькі поспехі, але і няўдачы. Але я ведаю, я ўпэўнены ў тым, што калі чалавек без адукацыі — гэта чалавек без будучыні, зато дзяржава без эфектыўнай сістэмы адукацыі — гэта нацыя без будучыні. Дык зробім разам усё магчымае для таго, каб у XXI стагоддзі кожны чалавек і кожная нацыя былі ўпэўнены ў сваім будучым.

Дзякуй за ўвагу.

ГРОДЗЕНСКІ КУР'ЕР

"Скарбы роднай мовы" — пад такой назвай выйшла кніга навукоўца з ГДУ А.Цыхуна. У ёй сабраны матэрыялы па розных гаворках Прынёманскага краю, абагульнены вынікі шматлікіх навуковых экспедыцый.

* * *

У наступным годзе адчыніць свае дзверы для першых наведвальнікаў этнаграфічны музей у Шчучыне. У ім размесцяцца экспазіцыі сялянскага побыту, вуснай народнай творчасці, жывапісу і інш.

* * *

На працягу чатырох гадоў у Гродзенскім вучылішчы мастацтваў займаецца 45 навучэнцаў. Прыйшоў час ім прадэманстраваць усё тое, чаму навучаліся — у Гародні адкрыта персанальная выстава іх работ.

* * *

Сувязісты беларускага войска, што знаходзіцца ў Гародні, правялі дзень адкрытых дзвярэй для вучняў старэйшых класаў школ горада. Вайскоўцы прадэманстравалі ім узоры тэхнікі, расказалі пра сваё жыццё, пазнаёмілі з умовамі быту.

* * *

Больш за 200 юных жыхароў Гродзеншчыны ў гэтым годзе адпачылі ў рэспубліканскім летніку "Зубраня". Частковую кампенсацыю на пакрыццё кошту пуцёвак выдзеліў СМБ, а для некаторых сірот пуцёўкі былі бясплатныя. Да канца года яшчэ адпачне каля 70 школьнікаў.

* * *

За апошнія тры гады з гродзенскіх школ перайшло на іншую працу каля 200 настаўнікаў. А вось атэставаны на вышэйшую і першую катэгорыі кожны трэці педагог.

Юрый АЛЯКСЕЕЎ.

НГ-іНФАРМ

ФОТАФАКТ

Пасвячэнне ў гімназісты

Гэты доўгачаканы ўрачысты момант супаў з заканчэннем першай чвэрці. Яшчэ некалькі дзесяткаў маленькіх "савянят" сталі сапраўднымі гімназістамі.

Няпростым быў для іх шлях у гэтую залу, які працягваўся чатыры гады. Не ўсім, на жаль, было наканавана яго адолець. Як гаворыцца, перамагае мацнейшы. Менавіта мацнейшым усміхнуліся дзве савы (веды і мудрасць) — сімвал Мінскай педагагічнай гімназіі.

На першы погляд, усе перашкоды пераадолены. Але апошняе выпрабаванне чакала дзяцей у зале, перад вачамі журы, якому трэба было даказаць сваё права насіць высокае званне гімназіста. Доказы былі добразычліва прыняты, і журы з радасцю абвясціла аб папаўненні гімназічнага брацтва.

Юрый БОНДАРАЎ.

ПАДЗЯЛЮСЯ З ВАМІ

ЁСЦЬ У НАС СВЯТЫНІ

У сярэдняй школе № 7 Кобрына Брэсцкай вобласці пачала дзейнічаць зала этнаграфіі і краязнаўства "Спадчына". Сюды прыходзяць дзеці, каб пазнаёміцца з разнастайнымі экспанатамі, паслухаць расказ экскурсавода.

"Кожны народ мае сваю гісторыю, тэрыторыю, дзе ён жыве, свае нацыянальныя святыні, якімі ён ганарыцца", — так пачынае экскурсію ў зале 11-класніца Ірына Карасцялёва. Ірына расказвае аб продках беларусаў, пра тое, як на працягу многіх стагоддзяў яны адстойвалі сваю тэрыторыю, мову, культуру.

Асобная старонка прысвячаецца першаасветнікам — Францішку Скарыне, Сымону Буднаму і Кірылу Тураўскаму. Затым расказваецца пра Я.Купалу, Я.Коласа, М.Багдановіча, І.Шамякіна, К.Крапіву, К.Чорнага і іншых мастакоў слова.

Асаблівую цікавасць выклікае экспазіцыя "Народнае прыкладное мастацтва". Вось сведчанне майстэрства беларускіх жанчын: цудоўна вытканыя і вышытыя ручнікі, сурвэткі, іншыя рэчы, якія калісьці ўпрыгожвалі хаты. І цяпер іх можна ўбачыць у дамах сялян старэйшага ўзросту. А колькі дзіўных рэчаў маглі рабіць нашы продкі са звычайнай саломы, з дрэва!

Ёсць у зале і прыгожыя, цікавыя рэчы, зробленыя гуртkоўцамі школы і навучэнцамі ПТВ № 105.

Пра трагічныя старонкі ў жыцці беларускага народа, яго гераізме ў гады Вялікай Айчыннай вайны нагадваюць дыярамы Хатыні і Кургана Славы.

Экспазіцыя школьнай залы "Спадчына", дзе сабраны простыя, на першы погляд, рэчы, сёння з'яўляецца цэнтрам нацыянальна-патрыятычнага выхавання.

Надзея КАМАРЧУК,
намеснік дырэктара па
выхаваўчай рабоце.

З ПОШТЫ АДДЗЕЛА ВЫШЭЙШАЙ ШКОЛЫ

НІЧОГА НЕ ЗДАРЫЛАСЯ?

"Нас, настаўнікаў рускай мовы і літаратуры горада Слоніма, шчыра хвалюе далейшы лёс паважанага намі чалавека — дацэнта кафедры рускай і замежнай літаратуры Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта, Мікалая Аляксандравіча Мельнікава, — пішуць у рэдакцыю настаўнікі І.Карповіч (сярэдняя школа № 10), С.Суша (сярэдняя школа № 9), Н.Ракевіч (сярэдняя школа № 5). — Як здарылася, што з ВНУ вымушан быў пайсці адзін з самых лепшых яго выкладчыкаў?! Няўжо універсітэт настолькі багаты на кадры, што не мае патрэбы ў ведах вельмі разумнага, высокакваліфікаванага чалавека?

Нас заўсёды падкуплівае ў ім бескарыслівая служба навуцы, якой ён прысвяціў жыццё. Яго педагагічныя назіранні і даследаванні ўзбагацілі методыку выкладання літаратуры, сталі асновай у працы яго вучняў.

Мы не можам уявіць Гродзенскі універсітэт без Мельнікава. Тым больш, што ён яшчэ поўны творчых сіл, нерэалізаваных задумак!"

"Мікалай Аляксандравіч — чулы і таленавіты педагог, падзвіжнік у галіне выкладання літаратуры, які заўсёды рыхтаваў нестандартнага настаўніка для школы.

І вось нечаканы паварот у лёсе выдатнага педагога і вучонага, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны. 30 жніўня ён зняты з работы дацэнта кафедры, зняты насуперак яго жаданню, без папярэджання, у дзень, калі студэнты і настаўнікі віншавалі яго з новым навучальным годам.

Гэта вялікая страта для навучальна-выхаваўчага працэсу. Спецкурс і спецсемінары па актуальных праблемах вывучэння літаратуры ў сучаснай школе, па педагагічным майстэрстве, якія ён многія гады вёў, студэнцкі навуковы гуртох і педпрактыка — яго сапраўднае захапленне — былі скіраваны на падрыхтоўку настаўнікаў творчага складу, на фарміраванне ў іх нацыянальнай самасвядомасці, гатоўнасці жыць па сумленні.

Цяжка паверыць, што ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны могуць зняць з работы ў ВНУ напярэдадні 50-годдзя Перамогі над фашысцкай Германіяй, Перамогі, у якую ён унёс свой уклад.

Мы спадзяёмся, што кандыдат педагагічных навук, дацэнт М.А.Мельнікаў будзе адноўлен на рабоце".

Аўтары працытаванага пісьма ў рэдакцыю — А.Белакоз, настаўнік-метадыст, дырэктар Гудзевіцкага літаратурна-этнаграфічнага музея, заслужаны работнік культуры Беларусі, дэпутат абласнога Савета, М.Данільчык, настаўнік мовы і літаратуры Карэліцкай сярэдняй школы, заслужаны настаўнік Беларусі, Т.Шарлай, завуч сярэдняй школы №3 Слоніма, А.Цыпун, заслужаны настаўнік Беларусі, Ю.Пікаловіч, настаўнік рускай мовы і літаратуры, намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце сярэдняй школы №6 Гродна, Н.Сіманава (Грышкевіч), псіхолаг сярэдняй школы №10 Гродна, Г.Дземчанка, настаўнік беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы №25 Гродна, паэтэса, Л.Брыцько, настаўніца рускай мовы і літаратуры, аспірантка.

"Яшчэ ў ліпені я пасылала ў Міністэрства адукацыі ліст, у якім пісала, што ў Гродзенскім дзяржуніверсітэце дацэнту Мельнікаву Мікалаю Аляксандравічу ўсяляк перашкаджаюць у адкрыцці завочнай аспірантуры па методыцы выкладання літаратуры, хаця некалькі чалавек, у тым ліку і я, рыхтаваліся да паступлення ў яе. Тым часам ні ў аддзеле па рабоце з аспірантамі, ні ў дэканаце філалагічнага факультэта, ні прарэктар па навуковай рабоце яснага адказу на пытанне, чаму не аб'яўлен набор у аспірантуру, нам не далі, — паведамляе настаўніца рускай мовы і літаратуры школы №1 Скідэля Наталля Чаркес.

Толькі ў якасці рэагавання на ліст з міністэрства першы прарэктар А.К.Краўцэвіч у пісьмовым адказе паведаміў аб "немэтазгоднасці развіцця аспірантуры педагагічнага профілю ў класічным універсітэце і немагчымасці працаўладкавання выпускнікоў".

Хочацца запярэчыць А.К.Краўцэвічу, што іменна мэтазгоднасць і дыктуе развіццё аспірантуры педагагічнага профілю ва універсітэце, бо, як ніколі раней, Беларусі патрэбны таленавітыя педагогі, настаўнікі. Між іншым, ва універсітэце створана група па падрыхтоўцы настаўнікаў грэчаскай і лацінскай моў. Сумняваюся, што пытанне з іх працаўладкаваннем будзе вырашана лягчэй, чым выпускнікоў завочнай аспірантуры па методыцы выкладання, патрэба ў якіх значна большая. Аднак набор у групы руска-беларускіх моў і літаратур спынены наогул.

Ці не таму і дацэнта М.А.Мельнікава звольнілі з універсітэта, што ён стаяў за беларусізацыю, за сувязь з практыкай, са школай? Можа ў гэтым адміністрацыя і бачыць немэтазгоднасць?".

Такая вось рэакцыя чытачоў на звальненне з універсітэта выкладчыка.

На працягу некалькіх год М.А.Мельнікаў з'яўляўся сябрам Вучонага савета Інстытута літаратуры АН БССР, дзесяць гадоў быў сябрам Вучонай рады НДІ Акадэміі педагагічных навук РСФСР (Ленінград). Распрацаваў для Расійскай федэрацыі праграму стажорскай практыкі настаўнікаў-славеснікаў, выпускнікоў педінстытутаў і універсітэтаў. У яго творчай скарбонцы каля 70 апублікаваных навуковых работ. А нядаўна выйшла з друку яго кніга "Литературные вечера в школе". Мікалай Аляксандравіч праводзіць актыўную грамадскую работу, узначальвае ветэранскую арганізацыю.

Рэдакцыя звязалася па тэлефоне з Мікалаем Аляксандравічам. Ён тлумачыць сваё звальненне тым, што кіраўніцтва універсітэта спрабуе стварыць каманду не па прафесіянальных якасцях, а па асабістай адданасці.

Ніколі б не падумаў, гаворыць ён, што вось так, у адзін момант, дзеля таго, каб зменшыць навуковую вагу Мельнікава, кіраўніцтва пойдзе на скасаванне аспірантуры, спыніць цэлую сістэму работы, якой я прысвяціў жыццё.

Іншае тлумачэнне сітуацыі дае рэктар універсітэта ЛеанідКівач, з якім мы таксама мелі тэлефонную размову, а затым азнаёміліся з яго лістом у Міністэрства адукацыі.

"У сувязі з тым, што Мельнікаў М.А. не быў выбраны па конкурсу на пасаду загадчыка кафедры рускай і замежнай літаратуры, — паведамляе міністэрству Л.М.Ківач, — па асабістай заяве ён быў прызначаны на гэту пасаду па тэрміновым працоўным дагаворы з 31.10.92 г. Пасля Мельнікаў Мікалай Аляксандравіч па асабістай заяве 2.09.93 г. быў прыняты на пасаду дацэнта гэтай кафедры па тэрміновым працоўным дагаворы па 30.06.94 г., які быў працягнуты да 30 жніўня гэтага года.

30 жніўня 1994 года Мельнікаў М.А. быў звольнены з пасады дацэнта кафедры рускай і замежнай літаратуры ў сувязі з заканчэннем тэрміновага працоўнага дагавору, а пасля прадстаўлення ім лістка непрацаздольнасці загад быў зменены, і ён быў звольнены 14.09.1994 года.

У першых днях верасня гэтага года па маім даручэнні Мельнікаву М.А, першым прарэктарам універсітэта Краўцэвічам А.К. зроблена прапанова працаўладкавання на ўмовах пагадзіннай аплаты або па працоўным пагадненні. Гэтыя прапановы былі зроблены ў тэлефоннай размове з Мельнікавым М.А. першым прарэктарам Краўцэвічам А.К. і старшым інспектарам аддзела кадраў універсітэта Цеплашэвіч Л.Э.

17 кастрычніка 1994 года па маёй ініцыятыве ў рэктараце адбылася сустрэча з Мельнікавым М.А., на якой я асабіста прапанаваў яму яшчэ раз працу ва універсітэце на ўмовах пагадзіннай аплаты або па працоўным пагадненні з памерам вучэбнай нагрузкі да 441 гадзіны. Ад прапаноў Мельнікаў М.А. поўнасцю адмовіўся".

Такім чынам, мы азнаёміліся з тлумачэннямі абодвух канфліктуючых бакоў. Здавалася б, цяжба скончана. Аднак апошнюю кропку ў гэтай гісторыі паставіць народны суд Ленінскага раёна Гродна, куды Мельнікаў М.А. падаў іскавую заяву.

Матэрыял падрыхтаваў
да друку
Пётр ЮДО.

АБІТУРЫЕНТ-94: АНФАС І ПРОФІЛЬ

Выпускнікі школ бачаць сваю краіну суверэннай, у якой дзяржаўная мова — беларуская

ШТО ПАКАЗАЛІ ЎСТУПНЫЯ ЭКЗАМЕНЫ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ Ў БРЭСЦКІМ ПЕДАГАГІЧНЫМ ІНСТЫТУЦЕ

Уступныя экзамены ў Брэсцкі педінстытут здавалі ці павінны былі здаваць усе абітурыенты. Па факультэтах і спецыяльнасцях гэта выглядала наступным чынам: аддзяленні "беларуская мова і літаратура" філалагічнага факультэта — беларуская мова вусна і пісьмова (дыктант), беларуская літаратура (вусна); аддзяленні "беларуская, руская мовы і літаратуры народаў свету" — беларуская мова і літаратура (вусна), беларуская і руская мова (дыктант) на выбар абітурыента; аддзяленні нямецкай і англійскай моваў з дадатковай спецыяльнасцю "беларуская мова і літаратура" — беларуская мова і літаратура (вусна) і беларуская мова (дыктант); аддзяленні руская мова і літаратуры народаў свету з дадатковай спецыяльнасцю "англійская мова" — беларуская мова пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях факультэта педагогіка і псіхалогія дашкольная — беларуская мова і літаратура пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях гістарычнага факультэта — беларуская літаратура (вусна) і беларуская мова пісьмова (дыктант); на спецыяльнасцях факультэтаў фізвыхавання, фізіка-матэматычнага і прыродазнаўства — беларуская мова і літаратура (вусна); на факультэце педагогіка пачатковага навучання — беларуская мова і літаратура (вусна), а на гэтым самым факультэце з дадатковай спецыяльнасцю "выяўленчае мастацтва" — беларуская мова пісьмова (дыктант). На факультэтах фізвыхавання і фізіка-матэматычным беларуская мова і літаратура, а таксама беларуская літаратура на гістарычным факультэце належаць да ліку няпрофільных.

У цэлым такі пералік уступных экзаменаў аптымальны. Выключэнне складае факультэт педагогікі пачатковага навучання, дзе на асноўнай спецыяльнасці абітурыенты пішуць рускую дыктоўку. Думаецца, што ў сітуацыі, калі колькасць пачатковых беларускамоўных школ у працэнтных адносінах адпавядае колькасці карэннага насельніцтва, калі вясковыя пачатковыя школы сталі цалкам беларускамоўнымі, напэўна, больш мэтазгодным быў бы экзамен па беларускай мове пісьмова.

Матэрыялы для ўступных экзаменаў на ўсе спецыяльнасці былі падрыхтаваны своечасова. У іх улічваліся адметнасць спецыяльнасці, а таксама агульныя рэкамендацыі Міністэрства адукацыі. У білеты для вусных экзаменаў былі ўключаны толькі тыя пытанні, якія выпускнікі вывучалі ў школе згодна з дзеючымі праграмамі па беларускай мове і літаратуры. У сувязі з тым, што ў апошнія чатыры гады Міністэрствам адукацыі рэкамендаваліся настаўнікам дзве праграмы па беларускай літаратуры, у якіх часам уключаны для вывучэння розныя творы, то ў білетах называліся творы з абедзвюх праграм, і абітурыенту прапанаваўся выбар. Гэта датычылася твораў К.Чорнага, І.Шамякіна і інш. Найбольш поўна праграмны матэрыял па беларускай мове і літаратуры быў прадстаўлены ў білетах для аддзяленняў філалагічнага факультэта. Так, у білеты па беларускай літаратуры былі ўключаны пытанні па біяграфіі вывучаемых у 9—11 класах пісьменнікаў, па аглядавых тэмах, пытанні на веданне напамяць вершаў і ўрыўкаў з вялікіх па аб'ёму твораў. У білетах для іншых факультэтаў і спецыяльнасцяў акцэнт рабіўся толькі на выяўленне ведаў пра літаратурны працэс пэўных эпох, а таксама твораў, іх тэматыкі і праблематыкі, мастацкіх асаблівасцяў. Апошнія праблемы ўключаліся і ў білеты для ўступных экзаменаў на філфак.

Па большасці факультэтаў беларуская мова, дзе яна здавалася вусна разам з літаратурай, уключалася трэцім пытаннем. Абітурэнтам прапаноўваўся сказ з адпаведнымі заданнямі, якія найперш ставілі сваёй мэтай праверыць пісьменнасць, валоданне мовай і выразнае ўяўленне пра лексічныя, фанетычныя, марфалагічныя, сінтаксічныя адметнасці беларускай мовы, адчуванне сэнсавага значэння слова ў пэўным моўным кантэксце. У прапанаваным сказе патрэбна было паставіць і растлумачыць знакі прыпынку, прапушчаныя літары, дапісаць канчаткі. Часам найперш трэба было зрабіць пераклад з рускай мовы і выканаць адпаведныя заданні. Былі заданні, каб абітурыент расказаў пра выбраную прафесію, любімы літаратурны твор (для філфака), свае захапленні і інш., запісаў са свайго тэксту складаны сказ і выканаў адпаведныя заданні. Сказы для выканання моўных заданняў выбіраліся з твораў мастацкай літаратуры, галоўным чынам з тых, якія вывучаліся ў школе. Перавага аддавалася класікам літаратуры — М.Багдановічу, Я.Коласу, Я. Купалу, І.Мележу, К.Чорнаму і інш. Улічваўся таксама змест сказа. Пераважалі сказы патрыятычнай накіраванасці, пра мову, нацыянальную самасвядомасць і іх ролю ў грамадстве, пра маральныя ідэалы пісьменнікаў, пра экалогію, а таксама пра выдатных дзеячаў навукі з улікам факультэтаў і спецыяльнасцяў.

Тэксты дыктантаў былі падабраны ў асноўным з твораў мастацкай літаратуры, а таксама публіцыстыкі. Урыўкі з трылогіі Якуба Коласа "На ростанях", Івана Мележа "Людзі на балоце", Ул.Караткевіча "Каласы пад сярпом тваім", Г.Далідовіча "Заходнікі", І.Чыгрынава "Плач перапёлкі", а для гістарычнага факультэта — з навукова-папулярных нарысаў Ул.Арлова пра Ефрасінню Полацкую, М.Ткачова пра Усяслава Чарадзея, К.Цвіркі пра Тамаша Зана. Для дыктантаў прапаноўваўся суцэльны тэкст без дадатковага насычэння складанымі для напісання словамі і сказамі.

Якія ж вынікі экзаменаў па беларускай мове і літаратуры?

Найгалоўны (як ні дзіўна!) мае палітычнае значэнне. Выпускнікі школ, будучыня Рэспублікі Беларусь, бачаць сваю краіну суверэннай, дзяржаўную мову — беларускай. Таму сёння самымі прэстыжнымі педагагічнымі сцехільнасцямі з'яўляюцца тыя, дзе беларуская мова і літаратура — спецыяльнасць. Пра гэта сведчыць колькасць заяў, якія падалі выпускнікі школы на розныя факультэты. Калі ў цэлым конкурс заяў на адно месца ў педінстытуце складаў 2,5 чалавека на месца, то па аддзяленні беларускай мовы і літаратуры на 60 месцаў было пададзена 243 заявы, з іх 61 заява ад медалістаў. Быць настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры выказалі жаданне вясковыя і гарадскія юнакі і дзяўчаты. Выявілася выразная тэндэнцыя ў пашырэнні сферы выкарыстання беларускай мовы. Яна пачынае гучаць не толькі ў час адказу абітурыента. Ёсць яшчэ адзін аргумент на карысць таго, што моладзь аддае перавагу беларускай мове. На філфаку розныя спецыяльнасці, дзве з іх роднасныя: англійская мова з дадатковай спецыяльнасцю "беларуская мова і літаратура" і руская мова і літаратура народаў свету з дадатковай спецыяльнасцю "англійская мова". На першую спецыяльнасць падалі 66 заяў на 25 месцаў, з іх 25 медалістаў; на другую на 20 месцаў падалі 40 заяў, з іх 17 медалістаў. Хай некаторых не ўводзіць у зман, што на першай спецыяльнасці галоўнай з'яўляецца англійская мова. У нашым інстытуце набор чаргуецца: ставіцца на першае месца то беларуская мова і літаратура, то англійская мова, аднак перавага, пра якую вялася гаворка вышэй, застаецца.

Хочацца звярнуць увагу і яшчэ на адзін паказчык. На аддзяленне беларуская, руская мовы і літаратуры народаў свету на 45 месцаў падалі 95 заяў, з іх 23 медалісты. Паказальны і сам характар падачы заяў. За два дні на спецыяльнасць "беларуская мова і літаратура" было пададзена 68 заяў, у той час як на спецыяльнасць "беларуская, руская мовы і літаратура народаў свету" толькі пад самы канец набору пачалі больш актыўна паступаць дакументы. Некаторыя пераходзілі на гэтую спецыяльнасць з аддзялення беларускай мовы і літаратуры.

Варта звярнуць увагу і на тое, як здавалі беларускую мову і літаратуру медалісты. Думаецца, што тут ёсць праблема, і яе трэба вырашаць. З Брэста здаваў вусна беларускую мову і літаратуру 41 медаліст. Толькі 13 з іх атрымалі адзнаку "5". Такая сітуацыя назіраецца і ў іншых гарадах і раёнах. З 11 медалістаў Кобрына толькі 5 пацвердзілі свае выдатныя веды па прадмеце, а з 5 іванаўцаў вышэйшы бал атрымаў 1 чалавек. Не пацвердзілі сваіх медалёў выпускнікі Бярозаўскага, Баранавіцкага, Ганцавіцкага, Драгічынскага, Камянецкага, Пінскага, Столінскага раёнаў.

Аналагічная сітуацыя з дыктоўкай. Толькі 20 брэсцкіх медалістаў з 53 напісалі яе на "5". Трэба адзначыць, што школьныя выдатнікі не проста не пацвярджаюць свае выдатныя веды па беларускай мове і літаратуры, а, бывае, атрымліваюць двойкі, тройкі. Адказы некаторых медалістаў з Брэста, Кобрына, Століна, з Бярозаўскага, Драгічынскага, Пружанскага раёнаў былі ацэнены на "2", а адзнака "3" — досыць пашыраная.

Атрымліваецца парадокс. Сёння настаўнікі аднадушныя, што вучні не хочуць вучыцца, што яны не зацікаўлены ў ведах. Адкуль тады столькі выпускнікоў, чые веды адзначаны сярэбраным ці залатым медалём. Прыгадваюцца 50-я гады, калі вучні хацелі вучыцца і вучыліся. Медалістаў тады было мала. Не ў кожны выпуск школа магла пахваліцца медалістам, не гаворачы пра клас. Пытанне патрабуе вывучэння і вырашэння.

У апошнія гады ў вобласці створана шмат навучальных устаноў новага тыпу: ліцэі, гімназіі. У іх дзеці залічваюцца праз конкурсны набор. Там дадаткова чытаюцца і праводзяцца спецкурсы, спецсемінары, факультатывы. На жаль, даводзіцца адзначыць, што ўсе экзаменатары прызнаюць слабую падрыхтоўку па беларускай мове і літаратуры выпускнікоў гімназіі №1 Брэста, гімназій з раённых цэнтраў.

Тым не менш высокі прахадны бал на амаль усе факультэты і спецыяльнасці сведчыць пра тое, што выпускнікі школ у цэлым валодаюць ведамі па беларускай мове і літаратуры. Аднак гэта не пазбаўляе неабходнасці засяродзіць увагу на праблемах, якія патрабуюць вырашэння. Нельга не ўлічваць, што экзамен не выключае выпадковасці, шансу або яго адсутнасці. Уступныя экзамены ў Брэсцкі педінстытут імя А.С.Пушкіна выразна паказалі і пралікі ў падрыхтоўцы выпускнікоў па літаратуры.

Найперш відавочна, што настаўнікі не надаюць належнай увагі біяграфіям пісьменнікаў. Рэдка хто з абітурыентаў з веданнем, не гаворачы пра любасць, захапленне, расказаваў біяграфію Янкі Купалы, Якуба Коласа, Івана Мележа, Васіля Быкава і інш. Выпускнікі не маюць уяўлення пра іх асноўныя вехі жыцця, не ўмеюць звязна расказаць, не бачаць індывідуальнасці мастака слова, творчай арыгінальнасці, не валодаюць новымі звесткамі.

Другім важным пытаннем, якое патрабуе ўвагі з боку настаўнікаў, з'яўляюцца аглядавыя тэмы. Фактычна рэдка хто грунтоўна раскрываў пытанні, прысвечаныя літаратурнаму працэсу першай паловы XIX ст., літаратуры парэформеннага перыяду, пачатку XX ст., 20—30-х гг. XX стагоддзя. Не надаецца належнай увагі літаратуры 50—90-х гг. XX ст. Паказальна, што тэму пра Вялікую Айчынную вайну, пра гістарычнае мінулае, пра горад і вёску, вясковую у горадзе, пра экалогію ў сучаснай прозе раскрываюць па аповесці В.Быкава "Знак бяды", на раманах Ул.Караткевіча "Каласы пад сярпом тваім", Н.Гілевіча "Родныя дзеці". Калі экзаменатары спрабавалі і на кансультацыях, і ў час экзамену пераарыентаваць абітурыентаў, што па гэтых творах ёсць асобныя пытанні, то тыя спасылаліся на парады і рэкамендацыі сваіх настаўнікаў. Аглядавыя тэмы маюць на ўвазе веданне літаратурнага працэсу ў цэлым, а не толькі асобных постацяў. Вось гэтага не выявіў практычна ніхто з абітурыентаў.

Традыцыйна склалася думка, што вучні не ведаюць твораў вялікай эпічнай формы. Уступныя экзамены засведчылі, што не лепш, калі не горш, выпускнікі школ ведаюць рух паэтычных пачуццяў, думкі, карціны у лірычных творах. Іх уяўленні пра лірыку ў сваёй большасці не выкікаюць са зместу вершаў, якія склалі той ці іншы матыў. Па-за ўвагаю засталіся мастацкія адметнасці твораў, іх кампазіцыя.

Выразна выявіўся і яшчэ адзін пралік у падрыхтоўцы абітурыентаў — парушэнне прынцыпу гістарызму. Пісьменнік, асобныя творы не суадносяцца з часам, калі яны былі напісаны. Прыемнае выключэнне складалі тыя, хто паступаў на гістарычны факультэт. Таму вельмі многія не бачаць розніцы, ці гэта сучасны паэт, ці паэт мінулага стагоддзя. Гаворачы пра літаратурны рух 20—30 гг. XX стагоддзя, расказваюць пра газету "Наша ніва", у адну эпоху аб'ядноўваюць П.Багрыма і А.Каско, а дзеянне ў "Каласах пад сярпом тваім" адносяць да перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Героя верша П.Броўкі "Кастусь Каліноўскі" лічаць удзельнікам і кіраўніком паўстання 1863—1864 гг. Ігнараванне прынцыпу гістарызму пры вывучэнні літаратуры прыводзіць да таго, што вучні не ведаюць датаў, этапаў жыцця пісьменніка, выхаду вывучаемых твораў, важнейшых гістарычных падзей, якія аказвалі ўплыў на творчасць пісьменніка.

Відавочна, што настаўнікі не пераарыентавалі сваіх выхаванцаў на новыя ацэнкі. Усё яшчэ асуджаюць уласніцтва, кулацтва, усё яшчэ бачаць ворагаў савецкай улады і ў "Трэцім пакаленні", і ў "Галі" Янкі Брыля і ў "Хто смяецца апошнім", ухваляючы прадразвёрсткі і асуджаецца Скуратовіч, які ратуе напрацаванае, паказваецца Туляга без дай прычыны палахлівым, вартым смеху.

Аналіз вусных адказаў па беларускай мове паказвае, што асноўная маса абітурыентаў засвоіла школьную праграму па беларускай мове, ведае і можа здавальняюча выконваць усе віды разбораў. А тые, што паступалі на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры, дрэнна арыентуюцца ў пытаннях, звязаных з раздзелам "Агульныя звесткі пра мову": "Беларуская мова як адна са славянскіх моў", "Роля мовы ў жыцці грамадства", "Мова і пісьменнасць", "Літаратурная і дыялектная мова беларусаў", "Паняцце пра тэкст, тэму і асноўную думку тэксту", "Развіццё думкі ў тэксце", "Стылі мовы і іх характарыстыка".

Адна з галоўных праблем, якая вынікае пасля ўступных іспытаў па беларускай мове, звязана з такой супярэчнасцю: веданне беларускай мовы, як навучальнага прадмета і практычнае валоданне беларускай мовай, разрыў паміж тэорыяй і практыкай, разыходжанне ў веданні тэарэтычнага матэрыялу і тлумачэнні моўных з'яў у кантэксце. Так, абітурыенты пры адказе на пытанне пра лексічныя, фанетычныя і марфалагічныя адметнасці беларускай мовы ведаюць тэорыю, але ў іх уласнай мове яны не адчуваюцца.

Значную ўвагу трэба звярнуць настаўнікам на граматычныя асаблівасці склонавых канчаткаў назоўнікаў, якія вызначаюць спецыфіку беларускай мовы ў параўнанні з рускай. Граматычныя памылкі звязаны найперш з ужываннем назоўнікаў I скл., якія маюць розны характар асновы (цвёрдая аснова і чаргаванне цвёрдага зычнага з мяккім, пераход г,х у з,с; аснова на зацвярдзелы зычны; аснова на задняязычны). Амаль усе абітурыенты, якім патрапілася пытанне "Назоўнікі I скл.", адносяць назоўнікі мужчынскага і агульнага роду, якія абазначаюць асоб мужчынскага полу, да I скл. (непасрэдны ўплыў рускай мовы), а не да рознаскланяльных. Адсюль і шэраг памылак пры іх скланенні (Купале, бацькай, старшыне калгаса). Мноства недакладнасцяў у маўленні абітурыентаў звязана з памылкамі ва ўжыванні склонавых канчаткаў назоўніка II скл. у родным склоне, не ўлічваецца і нават невядомы абітурыентам сучасным тэндэнцыі беларускай мовы да пашырэння ва ўжыванні канчаткаў -у (-ю) у родным склоне, гэта ж датычыцца ўжывання і правапісу канчаткаў -оў (-ёў), -аў (-яў) у родным склоне множнага ліку назоўнікаў. Думаецца, што праца над правапісам і ўжываннем канчаткаў назоўнікаў у школе павінна быць паўсядзённай, не абмяжоўвацца толькі вывучэннем тэмы "Назоўнік", бо такая праца вядзе да дакладнасці мовы, да памяншэння колькасці граматычных памылак, якія забруджваюць мову.

На жаль, вынікі ўступных экзаменаў паказалі, што мова значнай часткі выпускнікоў школ бедная, лексічны і фразеалагічны запас абмежаваны, сустракаецца руска-беларуская інтэрферэнцыя, плеанізмы і таўталогія робяць маўленне невыразным, аднастайным, адзначаюцца штампы, памылкі ва ўжыванні дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў, не ўласцівых беларускай мове, што звязана з недастатковым яе адчуваннем, няведаннем, неразуменнем значэнняў слоў (апошняе можна сустрэць і ў дыктоўках, напрыклад: Дойліт; як вока Сягала — у значэнні "дасягала, бачыла"; княгіня і гуменні). Таму праца над развіццём мовы, вуснага маўлення вучняў павінна па-ранейшаму быць адным з важнейшых кірункаў практыкі настаўнікаў, і не толькі на ўроках мовы.

У практычных заданнях па беларускай мове, прапанаваных сёлета абітурыентам, ёсць усе віды разбораў, вывучаемых у школе. Асаблівую ўвагу складальнікі білетаў надалі выяўленню моўнага адчування (вызначэнне ролі ў сказе сінонімаў, антонімаў, амонімаў; інверсія і яе роля; словы з пераносным значэннем, іх функцыя ў сказе, тлумачэнне сэнсу слоў, характарыстыка лексікі паводле сферы ўжывання і г.д.).

На наш погляд, добра засвоены абітурыентамі фанетычны разбор (методыка, графічны запіс, транскрыпцыя), але ўсё ж у школе звяртаецца недастатковая ўвагі на асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення, адсюль і памылкі ў фанетычным разборы. Марфалагічны разбор дакладна і падрабязна вывучаецца ў школе, і большасць абітурыентаў з ім спраўляецца. Звычайна добра робіцца марфалагічны разбор назоўнікаў і прыметнікаў, дрэнна — дзеясловаў, асобных форм дзеясловаў, займеннікаў, службовых часцін мовы. Традыцыйна кепска робіцца словаўтваральны аналіз: блытаецца з марфемным, назіраецца спроба знайсці не бліжэйшае слова, слова-"суседа", а найменшае слова ў словаўтваральным ланцужку. Думаецца, што настаўнікам-моваведам неабходна больш уважліва ставіцца да гэтага віду разбору, каб папярэдзіць памылкі пры паступленні ў ВНУ.

Педагогам яшчэ многа трэба папрацаваць над арфаграфіяй і пунктуацыяй. У лепшым выпадку вучні могуць правільна ўставіць прапушчаныя літары ці знакі прыпынку, але арфаграфічнага ці пунктуацыйнага разбору ў поўным сэнсе слова няма (не ведаюць назвы арфаграмы / пунктаграмы/, правіла, умоў напісання). У практычных заданнях да білетаў быў прапанаваны агульны і частковы сінтаксічны разбор сказаў. Многія дрэнна арыентуюцца ў структуры складаных сказаў, блытаюць разбор простага і складанага сказаў, прыпісваючы характарыстыкі, уласцівыя простаму, да складанага, і наадварот. Схемы сказаў недакладныя. У іх не паказваюцца сродкі сувязі сказаў, указальныя словы, словы, якія паясняюцца дадзеным сказам, не ставяцца пытанні, не вызначаюцца віды дадзеных частак і інш.

Неабходна спыніцца і яшчэ на адной праблеме. Хацелася б, каб ілюстратыўны матэрыял у адказах абітурыентаў, так званыя прыклады ўжывання той ці іншай моўнай з'явы, браўся з твораў мастацкай літаратуты, быў выразны, прыгожы. На практыцы адбываецца так, што тэарэтычныя звесткі ці не пацвярджаюцца зусім прыкладамі, ці гэтыя прыклады, мякка кажучы, няўдалыя. Настаўнікі беларускай мовы павінны ўвесь час арыентаваць вучняў на высокамастацкія ўзоры, тым больш, што наша літаратура такая на іх багатая. Хацелася б, каб на ўроках мовы працавалі з тэкстамі, якія адлюстроўваюць таксама гісторыю Беларусі, свайго роднага месца.

Пісьмовы экзамен па беларускай мове (дыктант) праводзіўся, як адзначалася вышэй, на большасці спецыяльнасцяў. Парадавала тое, што там, дзе быў выбар (дыктант па рускай ці беларускай мове на аддзяленні беларускай, рускай мовы і літаратуры народаў свету), больш паловы абітурыентаў спынілі свой выбар на беларускай дыктоўцы. Вынікі мінулай уступнай кампаніі не выявілі якіх-небудзь новых набыткаў ці нечаканасцяў. Можна адзначыць найбольш тыповыя арфаграфічныя памылкі, на якія трэба звярнуць увагу ў школе. Гэта правапіс: не, ня, ні з рознымі часцінамі мовы; прыслоўяў і спалучэнняў, блізкіх да прыслоўяў; складаных слоў, у прыватнасці прыметнікаў; вялікай літары; некаторых спалучэнняў зычных гукаў і інш. Пунктуацыйныя памылкі сустракаюцца больш часта, чым арфаграфічныя. Найбольш характэрныя з іх: знакі прыпынку пры аднародных і адасобленых членах сказа, пры параўнальных зваротах, адасабленне прыметнікаў, асабліва калі яны знаходзяцца ў канцы сказа; знакі прыпынку ў бяззлучнікавым сказе.

Уступныя экзамены ў Брэсцкі педагагічны інстытут, іх вынікі наводзяць на роздум і паказваюць, што настаўнікам і кіраўнікам школ, раённым і абласным органам кіравання народнай адукацыяй, інстытутам ўдасканалення настаўнікаў, спецыяльным кафедрам педінстытута неабходна яшчэ многа і плённа працаваць над узроўнем падрыхтоўкі школьнікаў па беларускай мове і літаратуры, а таксама студэнтаў, будучых настаўнікаў, над ажыццяўленнем Закона аб мовах.

Вера ЛЯШУК,
прафесар, загадчык кафедры методыкі выкладання літаратуры і краязнаўства,
Вольга ПЕРАХОД,
дацэнт кафедры славянскіх моў Брэсцкага педінстытута.

СКАЖУ ДОБРАЕ СЛОВА

"Пароль", які ведаюць усюды

За гады пасля кастрычніка 1917 года ў нас з'явіўся новы тып кіраўніка — здольнага сёння быць дырэктарам школы, а заўтра, без сумнення, дырэктарам ільнозавода, потым — аптэкі (лепш базы), але абавязкова — дырэктарам. Гэтае самазадаволенае, фанабэрыстае племя савецкіх чынуш працвітае і зараз, для іх народ — толькі сродак для дасягнення ўласнай мэты. Абмежаваныя людзі, дылетанты ў любой справе, яны звычайна чэрствыя і халодныя душой, паверхоўныя і крывадушныя... Гэта выкрутлівае племя сумна славутай камандна-адміністрацыйнай сістэмы. Яны могуць толькі камандаваць, але не кіраваць. Зусім іншыя тыя, хто ўкладвае ў справу душу і сэрца, для каго праца стала зместам жыцця. Сапраўдныя прафесіяналы- знаўцы, яны звычайна і добрыя арганізатары справы, бо ведаюць яе ва ўсіх найдрабнейшых тонкасцях.

Менавіта такім з'яўляецца дырэктар Гомельскай абласной станцыі юных турыстаў Марат Цэзаравіч Лейфман. Магчыма, таму, што карані ў Марата Цэзаравіча былі моцныя, надзейныя: адзін дзед — млынар, другі — балагол (ламавік); бацька — майстар на ўсе рукі — і абутак мог краіць, і цырульнікам працаваў. Але не толькі нажніцамі спрытна карыстаўся, а і трохлінейкай мог арудаваць. Усю вайну — на фронце, шэсць разоў быў паранены, застаўся жывы.

"У пачатку ліпеня 1941 г. мы эвакуіраваліся з Нароўлі. На баржах разам з намі ўплывалі з-пад носу ў фрыцаў скрынкі цукерак "Мішка на Поўначы", "Ракавыя шыйкі", мармелад і іншыя ласункі фабрыкі "Чырвоны мазырanін". Калі стаялі ў Кіеве паміж мастамі, пачалася чарговая бамбёжка, — пачынае ўспамінаць вайну Марат Цэзаравіч. — Узрыўной хваляй мяне змыло ў Днепр. Вада была салёнай — немцы разбамбілі баржу з соллю. Раніцай я ачуняў на правым беразе ракі. Баржы няма. І хоць мне было 10 гадоў, я зразумеў, што калі трымацца правага берага Дняпра, то прыйдзеш у Нароўлю.

Больш як два месяцы, так-сяк перабіваючыся вясковымі міласцінамі, ішоў я дадому. У вёсцы Дуброва мне дала прытулак сям'я Жураўскіх. Мяне — яўрэйскага хлапчука, — рызыкуючы не толькі сваім жыццём, але і жыццём родных і блізкіх, выратавала беларуская сям'я, утойваючы ад фашыстаў, то ў Хатках, то ў Дуброве. І потым мяне выратоўвалі ад пагібелі беларускія жанчыны ў Азарыцкім лагеры смерці, куды я трапіў пасля абл авы на нараўлянскім базары. "Маратка", — ласкава называлі мяне бабы, знясіленага, хворага. Як у тумане, памятаю галасы салдат: "Адкуль ты родам, хлопец?". "З Нароўлі", — толькі здолеў адказаць я. Нашы суседзі і перадалі мяне эстафетай дабра і чалавекалюбства маме, якая толькі што вярнулася з Башкірыі. Усе гэтыя людзі — іх імёны і ўчынкі навечна ўва мне, як і вобразы маіх настаўнікаў: Аляксандры Карпаўны Дзямідчык — былой партызанкі злучэння С.А.Каўпака, Аляксандра Лоеўскага — ветэрана вайны, Юрыя Паўлавіча Туканава — былога лётчыка, развжлівага і майстэрскага чалавека, Аркадзя Паўлавіча Касценіча — энтузіяста-радыёматара, Казіміра Францавіча Градзіцкага — былога партызанскага ўрача, сябра бацькі... Хлопец я быў шабутны. Прынеслі мы неяк у школу партфель з патронамі і кінулі ў палаючую грубку. На перапынку выбухам развярнула печ і заваліла выхад з настаўніцкай. Я і да таго "вызначаўся". Уводзіў пацаноў на рэчку, на футбол, на стрэльбішча — за што маглі (у горшым выпадку) выклікаць "бацькоў" у школу. Ну а пасля гэтага выбуху мяне разам з двума сябрамі проста выключылі са школы. Прыйшлося пайсці вучыцца ў вячэрнюю школу, аднача сова вучыўся ў бацькі цырульніцкаму рамяству. Усяго паспрабаваў. У Гомелі скончыў 2 курсы педінстытута, паступаў у Вольскае авіявучылішча — не паступіў, вярнуўся ў Нароўлю выхавацелем спецыяльнага дзіцячага дома. З імі — дзетдомаўцамі (а іх было ў мяне 34 чалавекі — дзяўчынак і хлопчыкаў) — перарасткамі, бітымі жыццём і вайной, было нялёгка. Ужо тады, працуючы з гэтымі дзецьмі, я зразумеў, што першае, што патрэбна зрабіць — гэта зацікавіць іх новымі карыснымі справамі, а іх у нас было шмат".

У 1954 годзе Марата Цэзаравіча перавялі дырэктарам Нараўлянскага Дома піянераў, дзе працаваў ён шэсць гадоў.

Паступова вакол маладога кіраўніка сабраліся энтузіясты: Надзея Дзмітрыеўна Ляльнёва — метадыст; Фёдар Штыхаў — інжынер з лясгаса — стварыў домрывы аркестр; Маргарыта Шаронава і Віктар Філонаў кіравалі ансамблем песні і танца; Аркадзь Паўлавіч Касценіч вёў радыёканструяванне; Валянцін Байкоў — фотакінагурток; Юрый Паўлавіч Туканаў вёў разьбу па дрэве, авіямадэляванне, лепку з гліны і гіпсу. Пачалі развіваць і турызм. А.П.Касценіч вёў секцыю воднага турызму, а Марат Цэзаравіч — пешаходную.

У чэрвені 1960 года Марата Цэзаравіча Лейфмана перавялі ў Гомель на пасаду дырэктара абласной станцыі юных турыстаў. І тут яго талент арганізатара, разумнага і тонкага педагога знайшоў сваё ўвасабленне, раскрыўся максімальна. Цэлая эпапея — расказ аб тым, як быў пабудаваны цудоўны корпус станцыі — сапраўдны Палац турызму, падобнага якому і сёння няма ў межах былога СССР. Любоў да дзяцей, да справы заўсёды дапамагала Марату Цэзаравічу ў жыцці і працы дасягаць адметных поспехаў. Але асабліва хацелася б сказаць аб адной з многіх яркіх яго ідэй, якая прайшла праверку часам і паказала сваю жыццёвасць. Дзіцячая цікавасць да паходаў, прыроды, цікаўнасць і імкненне да лідэрства рэалізуюцца ў гульні, якую арганізуюць і праводзяць з дзецьмі прафесіяналы-педагогі. І любоўць яе ўсе.

У 1986 годзе ўпершыню ў Беларусі станцыя пачала праводзіць эксперымент па масавым навучанні школьнікаў Гомеля пачатковым турысцкім уменням і навыкам. Класныя кіраўнікі са сваімі выхавацелямі тры разы ў навучальным годзе наведваюць АСЮ-Тур, дзе педагогі на базе добра аснашчаных кабінетаў у гульнявай форме праводзяць тэарэтычныя і практычныя заняткі па турызму. Для паспяховага правядзення эксперыменту абсталяваны 4 навучальныя кабінеты, дзе ёсць трэнажоры па ўстаноўцы палаткі і правядзенні пешых спаборніцтваў. Асабістую і групавую амуніцыю дзеці ўкладваюць у рукзакі, з дапамогай макетаў, карт, схем, плакатаў набываюць неабходныя веды, уменні і навыкі. Навучанне разлічана на 3 гады. Дзеці вывучаюць тэмы: "Падрыхтоўка да паходу"; "Асабістая і групавая амуніцыя"; "Турысцкі быт"; "Устаноўка палаткі"; "Тапаграфія"; "Тэхніка турызму і бяспекі ў паходах"; "Хаджэнне па азімуце"; "Арыентаванне на мясцовасці".

З 1988 года заняткі па прагаме эксперыменту пачалі праводзіца са школьнікамі раёнаў вобласці. Штогод па гэтай прагаме навучаецца каля 26 тысяч дзяцей. Усяго з 1986 па 1994 год супрацоўнікі станцыі навучылі асновам турызму 127 тысяч 583 вучняў школ Гомеля і вобласці. У час канікулаў у рамках эксперыменту праводзяцца спаборніцтвы па арыентаванні на мясцовасці, тэхніцы пешаходнага турызму, адна- і двухдзённыя паходы. Новая форма навучання з пераменным складам вучняў арганічна дапаўняе існуючую форму гуртковай работы, ніdзе яе не падмяняючы.

Зараз станцыя перажывае пераходны перыяд. Яна набывае статус Міжнароднага цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму і краязнаўства. У яе паяўляюцца дадатковыя функцыі: аздараўленне дзяцей на тэрыторыі вобласці і за яе межамі, арганізацыя сямейнага турызму, пераход на самаакупнасць, выдзяленне эканамічнага і краязнаўчага накірунку работы з дзецьмі.

... Калі вы трапіце ў любую дзіцячую турысцкую ўстанову былога Саюза і вымавіце яго імя, вам гасцінна адчыняць дзверы і з гасціннасцю прымуць. Імя "Марат Цэзаравіч" — пароль, яно чарадзейнае, як "Сезан, адчыніся!", бо не вельмі многа знойдзецца людзей, хто б здолеў праз усё жыццё пранесці маладосць душы і захаваць вернасць сваёй справе.

Марат ГАРАВЫ,
Расціслаў ЦІМАФЕЕНКА.
Гомель.

У ДАПАМОГУ НАСТАЎНІКУ І ВУЧНЮ

СУСВЕТНАЯ ГІСТОРЫЯ, 7 КЛАС

§ 11. ДЗЯРЖАЎНА-ПАЛІТЫЧНАЕ РАЗВІЦЦЁ ЕЎРОПЫ

АДНОСІНЫ ПАМІЖ КРАІНАМІ ЗАХОДНЯЙ ЕЎРОПЫ Ў XVII СТ.

У XVII ст. міжнароднае становішча ў Еўропе было няўстойлівым. Войны амаль не спыняліся. На працягу стагоддзя было толькі сем гадоў без войнаў паміж еўрапейскімі краінамі.

Іспанія і Аўстрыя, на чале якіх стаялі дзве галіны дынастыі Габсбургаў, у першай палове XVII ст. яшчэ не адмовіліся ад думкі аб стварэнні адзінай імперыі. Гэта імперыя павінна была ўключыць ледзьве не ўсю Заходнюю Еўропу разам з заакіянскімі ўладаннямі. На чале яе, як меркавалася, стане каталіцкі імператар Свяшчэннай Рымскай імперыі германскай нацыі. Яго будзе падтрымліваць папства. Для выканання гэтага плана неабходна было знішчыць пратэстантызм і ператварыць заходнееўрапейскія дзяржавы ў васалаў імператара.

Дасягненню гэтых мэт перашкаджалі дзве акалічнасці. Папершае, адсутнічала згода паміж каталіцкімі дзяржавамі. Намеры Габсбургаў палохалі іншыя каталіцкія краіны, у тым ліку Францыю, і рымскіх пап. Яны апасаліся трапіць у поўную залежнасць ад Габсбургаў. Па-другое, на шляху гэтых намераў усталі пратэстанцкія краіны Еўропы. У далейшым узмацненні Габсбургаў яны бачылі вялікую небяспеку сваім інтарэсам.

Габсбургі ў той час мелі ў сваім распараджэнні велізарныя рэсурсы. Іспанія з'яўлялася буйнейшай дзяржавай. Акрамя іспанскіх зямель, іспанскія Габсбургі валодалі Нідэрландамі, большай часткай Італіі, многімі калоніямі. У руках аўстрыйскіх Габсбургаў таксама знаходзіліся велізарныя ўладанні, у тым ліку Чэхія і частка Венгрыі.

Супярэчнасці паміж габсбургскімі дзяржавамі і іх праціўнікамі выклікалі Трыццацігадовую вайну 1618 — 1648 гг. У ёй удзельнічалі амаль усе еўрапейскія дзяржавы. Ваенныя дзеянні вяліся ў Еўропе і ў еўрапейскіх калоніях у Амерыцы, Азіі і Афрыцы. Іспанія, Аўстрыя, германскія каталіцкія князі вялі барацьбу супраць нямецкіх пратэстанцкіх князёў, Даніі, Швецыі, Францыі, Галандыі і Англіі. На баку праціўнікаў Габсбургаў знаходзілася Расія.

Спачатку поспех спадарожнічаў габсбургскаму лагеру. Ён нанёс паражэнне чэшскім ваенным сілам і Даніі. Аднак у далейшым Габсбургі і іх саюзнікі пацярпелі рад паражэнняў ад Швецыі і Францыі.

У ходзе вайны еўрапейскія краіны, асабліва Германія, панеслі вялікія страты. У некаторых абласцях колькасць насельніцтва скарацілася на 50 — 80 %. У час вайны было забіта не менш за 5 млн. чалавек.

У 1648 г. быў падпісаны Вестфальскі мірны дагавор. Ён аформіў сістэму адносін паміж еўрапейскімі дзяржавамі, якая праіснавала некалькі дзесяцігоддзяў. Габсбургскія дзяржавы не дабіліся сваіх мэт. Яны не змаглі перамагчы сілы пратэстантаў і стварыць адзіную каталіцкую імперыю. Дагавор замацаваў існаванне ў Германіі як каталіцкіх, так і пратэстанцкіх дзяржаў. Германія засталася раздробленай.

Швецыя атрымала важнейшыя гавані ў вусцях паўночнагерманскіх рэк і ўстанавіла панаванне на Балтыйскім моры. Гэтыя набыткі ператварылі Швецыю ў адну з самых буйных і ўплывовых дзяржаў.

Францыя таксама ўмацавала свае пазіцыі. Яна набыла амаль увесь Эльзас.

Швейцарыя і Галандыя былі прызнаны незалежнымі дзяржавамі. Галандыя займала пануючае становішча ў сусветнай эканоміцы. Тут была створана перадавая мануфактурная прамысловасць, развітая сельская гаспадарка. Галандыя з'яўлялася фінансавым цэнтрам свету, першай гандлёвай дзяржавай. Яна мела караблёў столькі, колькі іншыя еўрапейскія краіны, разам узятыя.

Іспанія, наадварот, страціла ролю вядучай еўрапейскай дзяржавы. Яна зрасходавала многа сродкаў на ваенныя мэты. У XVII ст. Іспанія ваявала на працягу 72 гадоў. Яна страціла Галандыю, ад яе аддзялілася Партугалія. Скараціліся пастаўкі серабра з калоній. Высокія падаткі душылі прамысловасць і сельскую гаспадарку. Сялянства разаралася. Іспанская культура прыходзіла ў заняпад.

Пасля Трыццацігадовай вайны вядучая роля ў еўрапейскай палітыцы перайшла да Францыі. У другой палове XVII ст. Францыя ажыццявіла шэраг новых заваяванняў. Яна дабілася далучэння некаторых тэрыторый Іспаніі і іспанскіх Нідэрландаў (сучаснай Бельгіі). Францыя мела шматлікае насельніцтва (каля 20 млн. чалавек) і моцную армію. Кароль Людовік XIV імкнуўся ўстанавіць французскае панаванне ў Заходняй Еўропе. Аднак у канцы XVII ст. яго палітыка наткнулася на актыўнае супраціўленне Аўстрыі, Англіі, Іспаніі і Швецыі.

ВАЙНА ЗА "ІСПАНСКУЮ СПАДЧЫНУ". ПАЎНОЧНАЯ ВАЙНА.

"Іспанскую спадчыну" складалі велізарныя ўладанні іспанскага караля ў Еўропе, Амерыцы, Афрыцы і шматлікія астравы.

Падставай для вайны паслужыла смерць апошняга іспанскага караля з дынастыі Габсбургаў Карла II (1665—1700). У яго не было сына — спадчынніка прастола. На іспанскі прастол прэтэндавалі сваякі іспанскіх Габсбургаў — унук Людовіка XIV Піліп Анжуйскі і сын аўстрыйскага Габсбурга Леапольда I эрцгерцаг Карл. Іспанскі кароль завяшчаў свой трон Піліпу Анжуйскаму. Гэта выклікала моцную незадаволенасць іншых краін. Яны апасаліся аб'яднання Іспаніі і Францыі ў адну вялікую дзяржаву.

Вайна за "іспанскую спадчыну" пачалася ў 1701 г. і працягвалася да 1714 г. З аднаго боку, у ёй удзельнічалі Францыя і Іспанія. Супраць іх сфарміраваўся моцны саюз у складзе Англіі, Галандыі, Партугаліі і іншых дзяржаў.

Людовік XIV разлічваў на дапамогу шведскага караля Карла XII. Але пачалася Паўночная вайна (1700—1721). Супраць Швецыі выступілі Данія, Расія і Польшча. У гэтых умовах Карл XII не мог аказаць ваенную падтрымку Францыі.

У першыя гады вайны за "іспанскую спадчыну" французкія войскі цяснілі сваіх праціўнікаў. Але ў далейшым яны пацярпелі рад ваенных няўдач. Людовіку XIV пагражала поўнае паражэнне.

Францыю выратавалі рознагалоссі паміж яе праціўнікамі і іх унутраныя цяжкасці. Французскай дыпламатыі ўдалося заключыць мір без вялікіх страт.

Іспанскі трон дастаўся Піліпу Анжуйскаму. Ён стаў іспанскім каралём пад імем Піліпа V. Такім чынам на замену дынастыі Габсбургаў у Іспаніі прыйшла дынастыя Бурбонаў. Піліп V адмовіўся ад прэтэнзій на французскі трон. Гэта азначала, што Іспанія і Францыя не маглі быць аб'яднаны.

Эрцгерцаг Карл, які стаў к канцу вайны імператарам Свяшчэннай Рымскай Імперыі, адмовіўся ад іспанскага трона. Узамен ён атрымаў іспанскія Нідэрланды і іспанскія ўладанні ў Італіі.

Англія атрымала іспанскую крэпасць Гібралтар на Пірэнеях і некалькі французскіх уладанняў у Паўночнай Амерыцы.

У ходзе Паўночнай вайны Расія далучыла рад зямель у Прыбалтыцы і атрымала выхад да Балтыйскага мора.

У выніку вайны за "іспанскую спадчыну" і Паўночнай вайны адбыліся важныя змяненні ў суадносінах сіл паміж еўрапейскімі дзяржавамі. Іспанія была яшчэ больш аслаблена. Францыя страціла вядучую ролю ў сістэме еўрапейскіх дзяржаў, але засталася ў радзе найболш уплывовых дзяржаў. Аўстрыйскія Габсбургі пашырылі свае ўладанні і ўзмацніліся. Магутнасць Швецыі была падарвана паражэннем Карла XII у Расіі, і яна стала другараднай дзяржавай. Другараднай дзяржавай стала і Галандыя, якая ўступіла сваё эканамічнае першынство Англіі. Роля Англіі і Расіі ў міжнародных справах узрасла.

ПЕРАГРУПОЎКА ЕЎРАПЕЙСКІХ ДЗЯРЖАЎ У СЯРЭДЗІНЕ XVIII СТ.

К сярэдзіне XVIII ст. у лік вялікіх, г.зн. самых уплывовых, дзяржаў, нароўні з Англіяй, Францыяй, Расіяй і Аўстрыяй, увайшла Прусія. У 1701 г. яна стала каралеўствам (да гэтага існавала курфюршанства Брандэрбург — Прусія). Пры каралю Фрыдрыху II (1740—1786) у выніку вайны з Аўстрыяй Прусія захапіла багатую аўстрыйскую правінцыю — польскую Сілезію.

Узрастанне прускай магутнасці падштурхнула Аўстрыю да збліжэння і заключэння саюза з Францыяй і Расіяй. Прусія, у сваю чаргу, пайшла на саюз з Англіяй. Узніклі дзве варожыя групоўкі дзяржаў.

У 1756 г. паміж імі ўспыхнула Сямігадовая вайна. Аўстрыя так і не змагла вярнуць сабе Сілезію. У выніку гэтай вайны не адбылося якіх-небудзь тэрытарыяльных змяненняў у Еўропе.

У каланіяльнай сферы Англія атрымала верх над Францыяй. Францыя ўступіла англічанам Канаду і амаль усе свае ўладанні ў Індыі.

У другой палове XVIII ст. працягвалі ўзмацняцца пазіцыі Англіі і Расіі. У той жа час адбывалася аслабленне Польшчы. У выніку падзелаў яе тэрыторыі паміж Прусіяй, Аўстрыяй і Расіяй польская дзяржава к канцу XVIII ст. знікла.

1. У чым заключаліся знешнепалітычныя мэты іспанскіх і аўстрыйскіх Габсбургаў у першай палове XVII ст.? 2. Назавіце прычыны і вынікі Трыццацігадовай вайны. 3. У чым заключаліся прычыны вайны за "іспанскую спадчыну"? 4. Пазіцыі якіх краін былі аслаблены ў выніку вайны за "іспанскую спадчыну" і Паўночнай вайны? 5. Якія краіны ўзмацнілі свае пазіцыі і за кошт чаго? 6. Ахарактарызуйце прычыны і вынікі Сямігадовай вайны. 7. Якія краіны адносіліся да ліку вялікіх дзяржаў у сярэдзіне XVIII ст.?

Аўт. В.І.СІНІЦА.

КАЛОНКА З ПРАЦЯГАМ

Анатоль АЎРАМЧЫК

У жніўні дзевяноста чацвёртага

(Працяг. Пачатак у № 86, 87 — 88)

[illegible]

...яшчэ і крэпам абцягваць. Але ўсё-такі трохі схітрыў. Згэхаў дамавіну з сасновых дошак, габляваных з аднаго боку. І атрымалася: звонку труна гладзенькая, унутры шурпатая. Ну, нябожчыку ўсё адно, ды, балазе, і не голага ж класці туды будуць. Калі там яшчэ што класці ёсць, можа мінай на ашмоткі разнесла.

Да паўдня Паўлоўскі з сябрукамі пахрапвалі ў схове. Затым асцярожна павылазілі на свет божы, прабраліся ў майстроўню. Казімір пахадзіў вакол дамавіны, пашчоўкаў языком:

— Хоць на вітрыну! — Правёў рукой па скошанай бакавіне вечка. — О, аж далонь лашчыць! Такую без аркестра і салюта грэх на той свет справаджаць. — І весела гэтак падміргнуў: — Колькі за работу возьмеш?

Мне стала трохі не па сабе. Ці не здзекуюцца гэтыя малайцы? Мо падгулялі добра надоечы, а з пахмялюгі вырашылі паглуміцца ды прыдумалі камедыю з труной? Няўжо і сапраўды так раздольна ім стала ў лесе, што занятку больш ніякага знайсці не могуць? Нешта не падобна, каб вельмі яны, ва ўсякім выпадку Казімір, бралі да галавы халэмус дружака.

— Ладна, жарты ўбок, — Паўлоўскі ўраз пасур'ёзнеў, ні на каго не гледзячы, прамовіў: — Абыдземся без салюта і аркестра. Хаваць будзем уначы. Ты, Вацлаў, корпайся на падвор'і, наглядай, а мы зноў у твой бункер, трэба дачакацца цемнаты. Ды закідай якім рыззём труну, каб не мазоліла вочы, ці мала што...

І неяк нядобра ўсміхнуўся:

— А то цябе ў яе ж і пакладуць...

Мяне перасмыкнула. Ледзь стрываў, каб не паслаць яго куды далей. Ды што яму, гаду, мая лаянка. Ён толькі кулі і баіцца, і то, відаць, не вельмі, інакш зашыўся б дзе ў закутак і сядзеў цішком. Раз падстрэлілі — мала, шукае лепшае прыгоды.

А, увогуле, куды яму падацца? Бацьку заграблі ў райцэнтр, у энкэвэдэ, так што дамоў не паткнешся, можа быць і засада, мусіш швэндацца па лесе, пакуль не натрапіш на сваё. Фронт ужо дзесьці ля Варшавы, тут цяпер — глыбокі тыл, і вылавіць такіх вось Паўлоўскіх — справа часу.

Падумаўшы так, я адчуў, што пачынаю спачуваць яму. Не, шкадаваць не шкадаваў — не сват ён мне і не брат, але аказацца ў Казіміравай скуры... Адкуль мне было ведаць, што акурат у гэтай скуры ён і пачуваў сябе як найлепш і іншую апранаць не хацеў.

Мо сказаць ім: плюньце вы, хлопцы, на гэтую труну, я яе на дровы пашчапаю, ідзіце са сваімі "шмайсамі" ў мястэчка і — лапы ўгару. Як жа, скажы такое, тады ўжо точна атрымаецца, што дамавіну для сябе выштукоўваў.

А, гары вы гарам з вашымі гульнямі! Я павалокся бліжэй да хаты, каб бачыць дарогу, сеў на прызбу і прасядзеў да самага вечара.

Калі сцямнела, павыпаўзалі нарэшце са сховы мае апастылыя пастаяльцы.

— Давай у хаце павячэраем, — Казімір, не чакаючы маёй згоды, пасунуўся ў сенцы.

Зусім асвойталіся. Як дома. А мне што — у хаце дык у хаце. Я ж капітану казаў — кармлю ўсіх, абы не чапалі.

СУБОТНІЯ ЗНАЁМСТВЫ

...І вечны цуд сустрэчы з кнігай

Госць "Настаўніцкай газеты" — дырэктар выдавецтва "Народная асвета" Ігар Мікалаевіч Лапцёнак.

— Ігар Мікалаевіч, якімі клопатамі жыве сёння выдавецтва "Народная асвета"?

— Жыццё наша дыялектычнае. Ёсць поспехі. І ёсць праблемы, вядома. Звычайна да ліпеня мы павінны забяспечыць увесь кантынгент навучэнцаў падручнікамі. Да гэтага навучальнага года неабходна было выпусціць 124 падручнікі. Да 1 верасня мы выпусцілі 115. Гэта для нас неблагі паказчык, калі ўлічыць, што 6 з іх не былі яшчэ напісаны, а выхад яшчэ 3-х звязаны з расейскім выдавецтвам "Просвещение". З 36 запланаваных на наступны год падручнікаў выпушчана 32. Праблемы старыя: не хапае грошай, дарагая папера і г.д. На шчасце, у нас склаліся добрыя ўзаеміны з Міністэрствам адукацыі і навукі, якое фінансуе дзяржаўны заказ-выпуск падручнікаў, а таксама з Цэнтрам навучальнай кнігі, што працуе пры міністэрстве. Фінансуюць нас у асноўным акуратна, але шалёная інфляцыя літаральна з'ядае грошы. І праблема — у папярэдняй аплаце. Пакуль яна вырашаецца з цяжкасцю. Без гэтага цяжка выпускаць падручнікі ў тэрмін якасна і танна.

— Акрамя падручнікаў, ваша выдавецтва выпускае шмат іншай літаратуры. Цікава, чым вы парадуеце чытачоў у бліжэйшы час?

— Так, акрамя падручнікаў, мы выпускаем навукова-папулярныя выданні для дзяцей і юнацтва, даведачную метадычную літаратуру для настаўнікаў.

Напрыклад, сярод навукова-папулярных выданняў, што мяркуем выпусціць у наступным годзе, можна адзначыць "Займальную геаграфію Беларусі", "Радыёбіялогію ў пытаннях і адказах" Л.Кульмянёвай. Думаю, з цікавасцю ўспрымуць старшакласнікі кнігу Ірыны Масляніцынай і Міколы Багадзяжа "Слава і няслаўе". Гэта — гісторыка-біяграфічныя нарысы пра жанчын, жыццё і дзейнасць якіх маюць дачыненне да беларускай зямлі. Чытач пазнаёміцца з лёсам Барбары Радзівіл, Соф'і Слуцкай, трагічным каханнем князёўны Ганны Кабрынскай...

У цікавай форме пытанняў і адказаў прапануецца вучням старэйшых класаў кніга "Ці ведаеце вы гісторыю сваёй краіны?" На аснове этнаграфічных, фальклорных і літаратурных крыніц апавядаецца пра нацыянальны характар беларуса ў кнізе Эдуарда Дубянецкага "Таямніцы народнай душы", якая выйдзе ў будучым годзе.

— Не так даўно вы прымалі ўдзел у кніжным кірмашы, які праходзіў у Франкфурце. Думаю, нашым чытачам будзе цікава даведацца, што ўяўляе сабой падручнік на Захадзе і як там жыве выдавец кнігі?

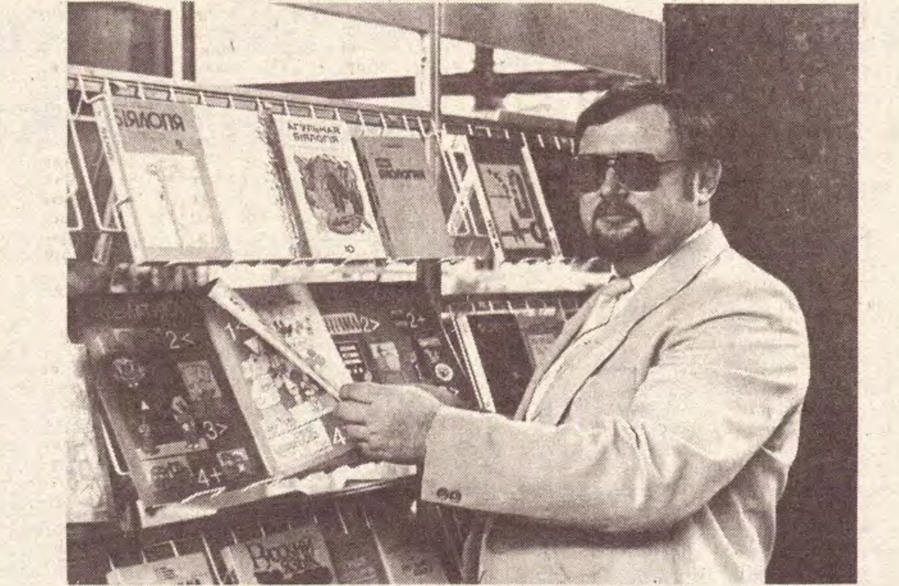
— Жыццё наша і выдаўцоў на Захадзе — непараўнальныя рэчы. На Захадзе гэтая справа на вельмі высокім узроўні, пра што нам даводзіцца толькі марыць. Я, як дырэктар, вымушаны займацца не творчым, а вытворчым працэсам. У маіх калег на Захадзе не трашчыць галава, дзе і як раздабыць паперу, плёнку, кардон, як дамовіцца з паліграфічным прадпрыемствам. Іншае там стаўленне і да падручніка, і да кнігі ўвогуле. Там, калі можна так сказаць, электроннае навучанне. Сучасную кнігу нельга ўявіць без аўдыёкасет, дысплеяў і г.д. Едзе, скажам, немец у машыне, захацелася яму пачытаць, але вочы сочаць за дарогай, а таму ён дастае патрэбную касету, уключае магнітафон... У школе таксама гэтая справа пастаўлена на высокі тэхнічны ўзровень.

— Але ж тут, відаць, ёсць і свае выдаткі?

— Так, пры гэтым чалавечы мозг асабліва не напружваецца, але ж у Германіі лічаць, што ў гульні чалавек набірае значна больш, чым у схаластычным засваенні навучальнага матэрыялу.

— Ці захаваліся ў вас сувязі з педагагічнымі выдавецтвамі краін былога Савецкага Саюза?

— Так. Дзякуючы намаганням палякаў і заходніх немцаў штогод праводзім канферэнцыі педвыдавецтваў у Польшчы. Сюды прыязджаюць нашы калегі з Расіі, Украіны, Малдовы, а таксама з краін Цэнтральнай Еўропы — Польшчы, Венгрыі, Румыніі і інш.

Тут мы абменьваемся ідэямі і вопытам, сумеснымі выданнямі. Напрыклад, агульнаеўрапейскі падручнік "Гісторыя Еўропы", які выдаецца ў дванаццаці еўрапейскіх краінах, выпушчаны і ў нашай Рэспубліцы выдавецтвам "Вышэйшая школа". У гэтым падручніку — агульны падыход да гісторыі Еўропы.

— Ігар Мікалаевіч, а ці любіце вы чытаць самі? Ці не надакучыла вам кніга?

— Чалавек, які не любіць кнігу, думаю, проста не змог бы тут працаваць. Я чытаю практычна ўсе тыя падручнікі і метадычныя выданні, якія выпускае наша выдавецтва. А ўвогуле я чытаю на чатырох мовах: беларускай, рускай, французскай і ангельскай. Стараюся чытаць выданне ў арыгінале.

У мяне багатая хатняя бібліятэка, у якой кнігі — на розных мовах і на розны густ.

— І ўсё ж у вас ёсць любімыя?

— Вельмі люблю чытаць даведачную літаратуру. Яшчэ ў студэнцкія гады адзін з нашых выкладчыкаў шчыра заклікаў нас: "Хлопцы, чытайце даведачную літаратуру! Гэта — цікавая справа". З гадамі я ўсё часцей успамінаю гэты заклік.

— Ці любяць кнігу ў вашай сям'і?

— У нашай сям'і склаліся добрыя стасункі з кнігай. Мая маці — кандыдат медыцынскіх навук, бацька — гістарычных. Жонка выкладае ангельскую мову ў педагагічным універсітэце, сын — займаецца ў эканамічным. Дачка-васьмікласніца таксама не цураецца кнігі.

— А што вы любіце яшчэ акрамя кнігі?

— Люблю падарожнічаць: некалькі гадоў я жыў у Афрыцы, у Малі, потым — у Алжыры. Пабываў у многіх замежных краінах. Цяпер такія магчымасці абмежаваны, а таму люблю бавіць час са сваім старэнькім лакамабілем, як я яго называю. Як дзіця дваццатага стагоддзя, люблю кіно. А яшчэ — вершы беларускіх паэтаў, якіх нямала працуе поруч са мной у розных беларускіх выдавецтвах у Доме, які дорыць усім нам вечны цуд сустрэчы з кнігай.

Гутарыла Святлана ХОРСУН.

ПРАПАНУЕ ТЭЛЕЭКРАН

ПАНЯДЗЕЛАК, 7 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

16.35 Праграма перадач. 16.40 Бімбат. Лагер для піянераў? 17.00 Навіны. 17.10 Да 50-годдзя Перамогі. "Незабыўнае". Перадача з Гродна. 17.35 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 18.05 Рэзерв. 18.09 Рэклама. 18.10 Навіны (Брэст). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Аэробіка. 19.40 Што на свеце пачуваецца? 20.35 Калыханка. 20.50 Рэзерв. 21.00 Панарама. 21.37 Рэзерв. 21.40 "Тэлесябрына". 21.45 Вертыкаль. 22.20 Кантакт: Адрасы. Прапановы. Інфармацыя. 22.25 Спартыўны тэлекур'ер. 22.50 НІКа. 23.05 Дайджэст. 23.15 Пад Купалам Сусвету. 23.25 "Паласа Сімарона". Мастацкі фільм.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.00 Мультфільмы. 7.30 Фільм-дзецям. "Ляці, жураўлік". 8.35 На балі ў Папялушкі. 9.35 Гол. 10.05 "Грузія — адна. Частка 3-я "Выпрабаванне". 11.30 Іграй, гармонь! 12.10 "Алёшкава каханне". Мастацкі фільм. 13.50, 20.00, 23.50 Навіны. 14.00 Шырэй круг! 15.30 Клуб падарожнікаў. 16.20 "Гісторыя паўтараецца". Дакументальны фільм. 17.15 Рызыкнуць і перамагчы. Тэлегульня. 18.30, 20.30 Надвор'е. 18.40 Сенсацыі рускага тэатра. М.Захараў. "Вар'яцкі дзень ці Жаніцьба Фігаро". 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Так жыць можна. Гумарыстычная праграма М.Задорнава. 21.30 Міхаіл Еўдакімаў у камедыі "Пра бізнесмена Фаму". 23.05 У.Трацякоў і Ю.Башмет выконваюць канцэртную сімфонію для скрыпкі і альта з аркестрам В.-А.Моцарта". 24.00 1989 год — Святочны канцэрт да 7-га лістапада.

АЎТОРАК, 8 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 "Чарапашкі ніндзя". 9.15 Дзелавы веснік. 9.30 "Паласа Сімарона". Мастацкі фільм. 10.45 Беларускі тур. Падарожжы, сустрэчы, адпачынак. 11.05 Чароўны экран. "Доктар Айбаліт". Мультфільм. 1-я і 2-я серыі. 11.25 "Бімбат". Лагер для піянераў? 11.45 Свет фантастыкі. "Госця з будучыні". Мастацкі фільм. 1-я серыя. 12.50 "АВС-клуб" у Амерыцы. 13.05 Музыка без межаў. Тэлечасопіс. 13.50 "Анюціны вочкі і барскія ласкі". Мастацкі фільм. 15.00 "Нов і К"-топ-10. 16.00 Вывучаем сваю гісторыю. "Еўфрасіння Полацкая". Дакументальны фільм. 16.30 "Бімбат" на фестывалі "Залатая восень Славуціча". 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Віцебск). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Эканамікст. 19.20 Мост. 19.50 Эканамічная хваля. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 "Музыка без межаў". Фэст па-нарвежску. 22.10 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Вячэрні ілюзіён: "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Прэм'ера чатырохсерыйнага мастацкага фільма. 1-я серыя. Кантакт: адрасы,прапановы, інфармацыя. Дайджэст. Пад купалам Сусвету. "Сталіца". Тэлечасопіс.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Працяг праграмы "Раніца". 8.00 "Вайна гобатаў". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Ты памятаеш, таварыш... 9.30 "Казка пра цвёрды арэх". Мультфільм. 15.00 Вясёлыя ноткі. 15.30 Чароўны свет ці Сінема. 16.00 Джэм. 16.25 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Тайны Старой плошчы. 17.30 Загадка СБ. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Л.Ландау. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 Мы. Аўтарская праграма У.Познера. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 З першых рук. 20.50 Песня-94. 21.35 "Аповесць непагашанага Месяца". Мастацкі фільм. 23.20 У свеце джаза. 23.40 Аўта-шоу. 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Гандлёвы дом. 8.40 Без рэтушы. 9.35 Кліп-антракт. Н.Сенчукова. 9.45 "К-2" прадстаўляе: "Ню". 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 15.20 Новая лінія. 16.00 Там-там навіны. 16.15 Свята кожны дзень. 16.25 Тэніс. "Кубак Крамля". 17.25 Ваша права. 17.40 "Востраў надзей". Відэафільм. 18.05 L-клуб. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Ніхто не забыты". 19.45 "Парыж вачамі..." Мастацкі фільм (Францыя). 21.45 Экран крымінальных паведамленняў. 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Тэніс. "Кубак Крамля". 23.05 "Яблыні". Мастацкі фільм (Германія). 0.55 Зоркі гавораць.

СЕРАДА, 9 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Эканамікст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 1-я серыя. 9.35 Дайджэст. 9.45 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 10.45 Чароўны экран. "Доктар Айбаліт". Мультфільм. 3-я серыя. 10.55 "Бімбат". На фестывалі "Залатая восень Славуціча". 11.25 Свет фантастыкі. "Госця з будучыні". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 12.30 "Настальжы дывертысмент. Гісторыя ДАВТа Беларусі ў асобах. Перадача 3-я. 13.35 "Ідэальнае злачынства". Мастацкі фільм. 15.10 Відзьма-нявідзьма. Навіны кіна-відэа-аўдыё. 16.15 Праграма перадач. 16.20 "Усяслаў Чарадзей". "Магдэбургскае права, Альбо "Малое падарожжа ў сярэдневечны беларускі горад". Дакументальныя фільмы студыі "Летапіс". 16.45 "Бімбат". Фільм-пераможца дзіцячага фестывалю тэлебачання і прэсы "Залатая восень Славуціча". 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Гомель). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 "Карамболь". 19.40 Радавод. "Што ні край, то свой звычай". 20.00 У нас дома. Праграма для сям'і. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Планета людзей Міжнародная праграма. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Вячэрні ілюзіён: "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 2-я серыя. Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. Дайджэст. Пад купалам Сусвету. Рок-айленд. Канцэрт групы "Чайф".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Працяг праграмы "Раніца". 8.00 "Вайна гобатаў". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Зорная гадзіна. 9.40 "Амба". Мультфільм. 15.00 Паглядзі, паслухай. 15.20 "Лятаючы дом". Мультсерыял. 16.00 Сіняя птушка. 16.25 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 17.30 Чалавек і закон. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Д.Вертаў. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Два дні і ўсё жыццё". Прэм'ера тэлевізійнага дакументальнага фільма. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Маналог. 20.50 Ален Дэлон у мастацкім фільме "Смерць нягодніка" (Францыя). 23.10 Шэсць вечароў з Ю.Нікуліным. Вечар 5-ы. 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. М.Раманідзі. 8.30 Гандлёвы дом. 8.45 Дэпеша. 9.15 Здарова жывеш. 9.30 Кіно ў лістападзе. 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 15.20 Там-там навіны. 15.35 Свята кожны дзень. 15.45 Далёкі Уход. 16.25 Тэніс. "Кубак Крамля". 17.25 Фільм-прэм'ер. 17.40 Гаспадар. 18.10 Калегі. 18.20 Зоркі Амерыкі. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Вінілавыя джунглі. 21.05 "Берыя". Прэм'ера дакументальнага фільма цыкла "Версіі". 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Тэніс. "Кубак Крамля". 23.05 Экран крымінальных паведамленняў. 23.10 Тэатральны фестываль у Эдынбургу. 0.10 Зоркі гавораць.

ЧАЦВЕР, 10 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 9.25 Аўта-парк. 9.45 "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 10.35 "Доктар Айбаліт". Мультфільм. 5-я і 6-я серыі. 10.55 "Бімбат". Фільм-пераможца дзіцячага фестывалю тэлебачання і прэсы "Залатая восень Славуціча". 11.10 Свет фантастыкі. "Госця з будучыні". Мастацкі фільм. 3-я серыя. 12.15 "Карамболь". 12.45 "След лёсу". Дакументальны фільм. 13.20 Мы гэта можам. Дабрачынная акцыя для дзяцей-інвалідаў. Частка 1-я. 14.05 "Груз "300". Мастацкі фільм. 15.20 Праграма перадач. 15.25 Тэлебачанне — школе. Геаграфія. Запаведнікі і заказнікі Беларусі. 15.55 "Еўрапейскі калейдаскоп". 16.35 "Вялікі Ух". Мультфільм. 16.35 "Бімбат". Марсельеза. 17.00 Навіны. 17.10 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 18.10 Навіны (Гродна). 18.15 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Да 50-годдзя Перамогі. "Так гэта было..." Расказвае былы партызан Барыс Пятровіч Богак. 19.30 Вытокі. Урокі беларускай мовы. 19.45 Чарнобыльская восень. Дзве сустрэчы на адчужанай зямлі Палесся. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 "Крок". 22.15 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. "Раман імператара". Дварцовая хроніка". 3-я серыя. Дайджэст. Пад купалам Сусвету. Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. Стоп-кадр. Крымінальная хроніка. "Крок". "Супермадэль Беларусі-95".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.00 Працяг праграмы "Раніца". 8.00 "Вайна гобатаў". Мультсерыял. 8.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 У свеце жывёл. 9.40 "Будзь здаровы, Баяка". Мультфільм. 15.00 Што цікавага? 15.20 Мульцітролія. 16.00 Тэт-а-тэт. 16.25 "Элен і хлопцы". Маладзёжны серыял. 16.50 Свет сёння. 17.00 ... Да 16 і старэйшым. 17.30 Мініяцюра. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". Э.Хонэкер. 18.00 Гадзіна пік. 18.30 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.55 "Грэм Грын". Аўтарская праграма Г.Баравіка. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.35 Масква-Крэмль. 21.00 Лато "Мільён". 21.30 Канцэрт, прысвечаны Дню міліцыі. У перапынку — Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Кліп-антракт. І.Карнялюк. 8.30 Пасхалі. 8.40 Ваенны кур'ер. 8.55 Зусім сакрэтна. 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.10 Міліцэйскі рэпартаж. 15.20 Студыя "Рост". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Тэніс. "Кубак Крамля". 17.15 Будні. 17.55 У свеце аўта-і матаспорту. 18.25 Свая гульня. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Шостае пачуццё. 21.00 Ніхто не забыты. 21.10 XX стагоддзе ў кадры і за кадрам. Леанід Філатаў. 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Тэніс. "Кубак Крамля". 23.05 "Штэмп". Мастацкі фільм. 0.35 Зоркі гавораць.

ПЯТНІЦА, 11 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Пяць хвілін на жарты. 8.15 Дайджэст. 8.25 "Сустрэча з юнацтвам". Тэленарыс. 9.00 Тэлебачанне — школе. Геаграфія. Запаведнікі і заказнікі Беларусі. 9.30 "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял. 10.30 "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 3-я серыя. 11.25 Чароўны экран. "Доктар Айбаліт". Мультфільм. 7-я серыя. 11.35 "Бімбат". Марсельеза. 12.00 Свет фантастыкі. "Госця з будучыні". Мастацкі фільм. 4-я серыя. 13.05 "Чароўная птушка". Мультфільм. 13.15 Мы гэта можам. Дабрачынная акцыя для дзяцей-інвалідаў. 2-я частка. 14.05 А.Калягін і Л.Гурчанка ў фільме "Прахіндзіяда, ці Бог на месцы". 15.30 "Я+Я". Мужчына і жанчына. 16.10 "Кірыла Тураўскі", "Вяртанне паэта". Дакументальныя фільмы студыі "Летапіс". 16.40 "Бімбат". Дзіцячая музычная школа №16. 17.00 Навіны. 17.10 "Піліпок". Мультфільм. 17.20 Вяскоўцы. Сам сабе гаспадар. 17.50 "Удача". 18.10 Навіны (Магілёў). 18.25 Пяць хвілін на жарты. 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Эканамікст. 19.20 Хакей. Кубак Еўропы. У перапынку — Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 "Тэлесябрына". 21.55 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Вячэрні ілюзіён: "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 4-я серыя. Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. Дайджэст. Пад купалам Сусвету. "Неверагодны заклад, ці Сапраўднае здарэнне, якое паспяхова завяршылася сто гадоў таму". Мастацкі фільм.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны. 7.00 Працяг праграмы "Раніца". 8.00 Сарока. 8.20 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 9.00 Агарод круглы год. 9.30 "Кітай. Погляд з правінцыі". 15.00 У гасцях у казкі. Мастацкі фільм "Пітэр Пэн". 1-я серыя. 16.30 Рок-урок. 16.50 Свет сёння. 17.00 Чалавек і закон. 17.30 Галасы Расіі. Спявае Сяргей Дружынін. 17.40, 20.30 Надвор'е. 17.45 "Хто ёсць хто. XX стагоддзе". П.Кардэн.18.00 Бамонд. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 Поле цудаў. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.40 Чалавек тыдня. 21.00 "Вуліцы Сан-Францыска". Тэлесерыял. 22.00 Яны. 23.05 Канцэрт групы "Пін Флойд". У перапынку (23.50) — Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Мульці-пульці. "Ай, любая сястрыца". 8.35 Пасхалі. 8.45 Васковыя персоны. 9.45 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 15.20 Студыя "Рост". "Веер". 15.35 Там-там навіны. 15.50 Свята кожны дзень. 16.00 Тэніс. "Кубак Крамля". 16.55 "Гектар — безбілетны пасажыр". Мастацкі фільм. 2-я серыя. 17.55 Кліп-антракт. С.Лазарава. 18.05 Альманах сучаснай фантастыкі. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Сам сабе рэжысёр. 21.05 "К-2" прадстаўляе: "Перпендыкулярнае кіно". 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Тэніс. "Кубак Крамля". 23.05 "Дом спатканняў". Мастацкі фільм. 0.25 Зоркі гавораць.

СУБОТА, 12 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.25 Аэробіка. 8.55 Дайджэст. 9.05 "Неверагодны заклад, ці Сапраўднае здарэнне, якое паспяхова завяршылася сто гадоў таму". Мастацкі фільм. 10.25 Здароўе. Прамая лінія. 11.10 20 мінут рэдактара. 11.30 "Раман імператара. Дварцовая хроніка". Мастацкі фільм. 4-я серыя. 12.35 Паказвае Гомель. 13.25 "Лулу — анёл кветак". Мультсерыял. 14.00 Шматгалоссе. Народы Беларусі. 14.45 Беларускі кінематограф: мінулае і сучаснае. "Іван Макаравіч". Мастацкі фільм. 16.35 Дзелавы веснік. 16.50 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял.17.15 Песеннае поле ў імя Святой Еўфрасінні. 17.50 Міжнародныя спартыўныя навіны. 18.20 "Нов і К"-топ-10. 19.20 Хакей. Кубак Еўропы. У перапынку (19.55) — Калыханка. 20.55 Рэклама. 21.00 Панарама. 21.35 Пяць хвілін на жарты. 21.40 "Хачу вашага мужа". Мастацкі фільм. 23.55 Пад купалам Сусвету. 23.05 Каскад. 23.25 Відзьма-нявідзьма. Навіны кіна-відэа-аўдыё. 00.25 "Атлантык-сіці". Мастацкі фільм (Канада-Францыя). 02.05 Лета фестывальнае. "Славянскі базар-94". Канцэрт артыстаў балгарскай эстрады.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.00 Марафон-15 — малышам. 8.30 Міждзяржаўная тэлерадыёкампанія "Мір". 10.00 Ранішняя пошта. 10.30 Я — жанчына. 11.00 Без паўзы. 11.15 Смак. 11.30 "Афоня". Мастацкі фільм. 13.20 Кніжны двор. 13.50, 22.30, 23.50 Навіны. 14.00 Дыялог у прамым эфіры. 14.40 "Спасціжэнне дэмакратыі". Фільм 6-ы "Апошнія новыя грамадзяне". 15.40 Ахоўная грамата. 16.15 "Жыццё заапаркаў". Тэлесерыял (ЗША). 16.55 Брэйн-рынг. 17.50 Да і пасля... 18.40 "Каманда ў капелюшах". Тэлесерыял. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Навіны плюс. 20.35, 22.25 Надвор'е. 20.45 "Гаспадар Балантрэ". Тэлесерыял. 21.45 Оба-на. 22.40 Матадор. 23.30 Хіт-парад "Астанкіна".

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 20.00 Весткі. 7.25 Мульці-пульці. "Вось табе на". 7.35 Рымінскія канікулы. 8.05 Пілігрым. 8.50 "Вароты ў рай". 9.20 Парламенцкі тыдзень. 10.05 Тэлеэрудыт. 10.10 Зваротны адрас. 10.55 Аніматограф. 12.25 Дэ факта. 12.40 Тэніс. "Кубак Крамля". 14.50 Музыка на дэсерт. "Ці памятаеш ты?" 15.05 Футбол без граніц. 15.50 Тэлеэрудыт. 15.55 "Эдэра". Мастацкі фільм (Італія). 16.50 Прэм'ера мультфільма "Сабор Парыжскай Багародзіцы" (ЗША). 17.50 Свята кожны дзень. 18.00 Аншлаг і К. 19.25 "Вопыты кахання". Мастацкі фільм (Італія). 21.10 Кліп-антракт. Група "Дзюна". 21.25 Тэніс. "Кубак Крамля". 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Праграма "А". 23.35 Зоркі гавораць. 23.40 "Горад". Мастацкі фільм.

НЯДЗЕЛЯ, 13 ЛІСТАПАДА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.54 Праграма перадач. 8.00 Добрыя весткі. 8.10 Аэробіка. 8.40 Пяць хвілін на жарты. 8.45 Беларускі тур. Падарожжы, сустрэчы, адпачынак. 9.05 Слова да чалавека. 9.35 Урокі здароўя. 10.15 "Алімпійцы сярод нас". Фестываль выхаванцаў дашкольных устаноў г.Мінска. 11.00 "АВС-клуб". 11.15 Рэклама. 11.20 "MTV. Лепшыя хіты". 11.50 "Случанка". Паэзія Валянціны Аколавай. 12.30 Існасць. Духоўная праграма. 13.05 Кінаэкран-94. Фільмы лістапада. 14.05 Майстэрня. Мастак Яўген Жылін. 14.40 "Сітуацыя". Амаль дэтэктыўная віктарына. 15.15 Клуб "Гаў-гаў". 15.40 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 16.10 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 16.35 Анталогія гумару. "Усё для смеху". 2-я серыя. 17.10 Любімыя камедыі. Луі дэ Фюнес у фільме "Оскар". 18.30 Хакей. Кубак Еўропы. 21.00 Панарама. 21.35 Пяць хвілін на жарты. Анекдот ад "Хрыстафора". 21.40 Шоу "Палігон". 22.05 "Сінема". 22.10 Французскі мастацкі фільм "Банкіра". 0.20 Пад купалам Сусвету. 0.30 Чэмпіянат Беларусі па культурызму.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.30 Раным-рана. 9.00 Палігон. 9.30 Пакуль усе дома. 10.00 Ранішняя зорка. 10.50 Пад знакам "пі". 11.35 X Міжнародны фестываль тэлепраграм народнай творчасці "Вясёлка". Песні майго народа (Албанія). 12.15 Эканоміка і рэформы. 12.45 "Шпаргалка" з падарункам. 13.00 "Падводная адысея каманды Кусто". Дакументальны серыял. 13.50, 17.00, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 "Стратэгія Перамогі". Дакументальны серыял. Фільм 7-ы "Дарогі жыцця". 14.50 Жывое дрэва рамёстваў. 15.00 Клуб падарожнікаў. 15.50 Сучасніку пра Леаніда Когана. 16.30 Амерыка з М.Таратутам. 17.10 Тэлелоцыя. 17.25 Мультсерыялы. 18.20 Уся Расія. 18.50 Надвор'е. 19.00 КВН-94. 21.00 Нядзеля. 21.50 Спартыўны ўік-энд. 22.05 Вакзал мары. Ю.Башмет. 23.05 Каханне з першага погляду. 24.00 Музагляд.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.25 Студыя "Рост". "Успамінаючы Драгунскага". 7.55 Лепшыя гульні НБА. 8.50 Шэсць сотак. 9.10 Добрай раніцы, Еўропа. 9.40 Аты-баты... 10.10 Рускае лато. 10.55 Кінафестываль "Дзень Перамогі". "Вясёлка". Мастацкі фільм. 12.40 Тэніс. "Кубак Крамля". 14.50 "Не высечы..." 15.05 "Эдэра". Мастацкі фільм (Італія). 16.00 У свеце жывёл. 17.00 Чароўны свет Дыснея. 17.55 Свята кожны дзень. 18.05 Мульці-пульці. "Лічылкі ў карцінках". 18.15 "Шэрбургскія парасоны пры ясным месяцы". Мішэль Легран. 19.25 "На мурамскай дарожцы". Мастацкі фільм. 21.05 Каробка перадач. 21.25 У Ксюшы. 22.20 Аўтаімгненне. 22.30 Рака часу. 22.35 Тэніс. "Кубак Крамля". 23.05 Зоркі гавораць. 23.10 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1". Гран-пры Аўстраліі.

СВЕЖЫЯ ЧАСОПІСЫ

"Адукацыя і выхаванне"

"У наш час адбываюцца значныя змены ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, што прад'яўляе новыя патрабаванні да асобы. Яна павінна не толькі авалодаць цяперашнімі прагрэсіўнымі тэхналогіямі, але і ўсвядоміць сваю адказнасць як за эканамічнае, так і за палітычнае і духоўнае развіццё грамадства. Каб дасягнуць такой мэты, неабходна выкарыстоўваць больш багатыя сродкі выхавання".

Гэтай канстатацыяй пачынае свой артыкул "Нацыянальная культура і выхаванне асобы" доктар гістарычных навук, член-карэспандэнт АН Беларусі, дырэктар акадэмічнага Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К.Крапівы М.Ф.Піліпенка. Артыкул, які, у сваю чаргу, адкрывае падборку матэрыялаў пад рубрыкай "Адукацыя. Культура. Адраджэнне" ў дзесятым нумары часопіса "Адукацыя і выхаванне". Тэму размовы працягваюць і развіваюць кандыдат педагагічных навук, загадчык аддзялення праблем выхавання Нацыянальнага інстытута адукацыі Н.К.Катовіч ("Асноўныя напрамкі выхаваўчай работы ва ўмовах адраджэння"), начальнік упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры і друку А.П.Кірыенка ("Нацыянальна-культурнае адраджэнне — галоўны змест нашай работы" — інтэрв'ю журналіста І.Граковіч), доктар філасофскіх навук, прафесар, загадчык сацыялагічнай НДЛ праблем сацыялізацыі асобы БДУ С.Д.Лапцёнак ("Творчая інтэлігенцыя і этнаэтыка"), доктар філалагічных навук, прафесар А.С.Фядосік ("Фальклор у фармаванні нацыянальнай самасвядомасці беларусаў"), навуковы супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея В.І.Капёнкіна ("Ад мадэрна да нашых дзён"). І лагічна прымыкае да памянёнага блоку артыкул у рубрыцы "Повязь часоў" доктара філасофскіх навук У.М.Конана "Беларуская культура: гістарычны нарыс (X ст. — 1917 г.)", адрасаваны выкладчыкам гуманітарнага цыкла сярэдніх агульнаадукацыйных і спецыяльных устаноў, а таксама ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай Бацькаўшчыны.

Два вельмі рознапланавых, але аднолькава заслугоўваючыя ўвагі артыкулы аб'яднаны рубрыкай "Філасофія, метадалогія". У першым з іх — "Адукацыя — вобразнатворчасць" — кандыдат тэхнічных навук К.А.Пазнякоў сцвярджае і даказвае пастулат не толькі аб важнасці адэкватнага тлумачэння паняццяў, але і значнасці страт, калі гэты важны фактар не прымаецца ў разлік. У другім прафесар Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага універсітэта транспарту М.П.Семянюта спрабуе зазірнуць у XXI стагоддзе, разважаючы аб інфармацыйных тэхналогіях у адукацыі.

Эканамічнай падрыхтоўцы інжынераў прысвячае свой артыкул кандыдат эканамічных навук А.В.Данільчанка.

Як і ў большасці папярэдніх, у кастрычніцкім нумары чытач сустрэнецца са звыклымі ўжо рубрыкамі "Псіхалогія: дзень сённяшні", "Цяпло сям'і", "Чалавек пасля Чарнобыля", "Сацыяльна-эканамічныя праблемы", "Арбіта" і інш.

Георгій КЛЯБАНАЎ.

Мінскі абласны камітэт прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі смуткуе з прычыны заўчаснай смерці старшыні Маладзечанскага райкама прафсаюза Пруцік Таццяны Аляксандраўны і выказвае глыбокае спачуванне яе сям'і і блізкім.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: праблем выхавання — 36-43-62, 36-41-55; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; сацыяльных праблем; ВНУ і тэхнікумаў — 36-41-55; прафтэхадукацыі; пісьмаў і навін; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па-бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Пётр ЮДО.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку."
220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны,79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны.Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №89
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 4.11.94 г. у 18.10
Наклад 51.374 паасобнікі.